

ИЗВЕШТАЈ ОД **ИСТРАЖУВАЊЕ** ЗА ПЕРЦЕПЦИЈАТА НА
ГРАЃАНИТЕ И ПРЕТСТАВНИЦИТЕ ОД ЛОКАЛНАТА
САМОУПРАВА И ЈАВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ И УСТАНОВИ ЗА
ПРАШАЊА ПОВРЗАНИ СО ЗАГАДУВАЊЕТО НА **ВОЗДУХОТ** ВО
ГОСТИВАР

Ова истражување е подготвено од ТИМ Институт, во соработка со д-р Викторија Боровска и Павлина Здравева во рамки на проектот „Справување со загадувањето на воздухот“ кој го имплементира Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП) во партнерство со Министерството за животна средина и просторно планирање и општините Кавадарци, Куманово, Гостивар, Струга и Струмица.

Овој проект е дел од Програмската рамка на УНДП, финансирана од Шведска. Во рамки на програмата исто така се спроведува и проектот „Градење на општинските капацитети за имплементација на проекти“.

ТИМ Институтот изразува искрена благодарност до раководителот на проектот на УНДП „Справување со загадувањето на воздухот“ Александра Димова Манчевска и специјалистката за родови прашања на УНДП Кристина Плечиќ за нивните вредни коментари за подобрување на анализата.

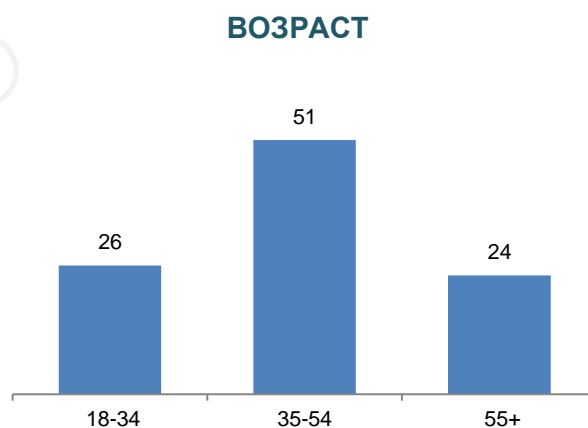
Ставовите изразени во овој документ се на авторите и не секогаш ги одразуваат гледиштата на УНДП, Шведска како донатор и на другите партнери во проектот.

ДЕМОГРАФСКА СТРУКТУРА НА ГРАЃАНИТЕ, ИСПИТАНИЦИ ОД ГОСТИВАР

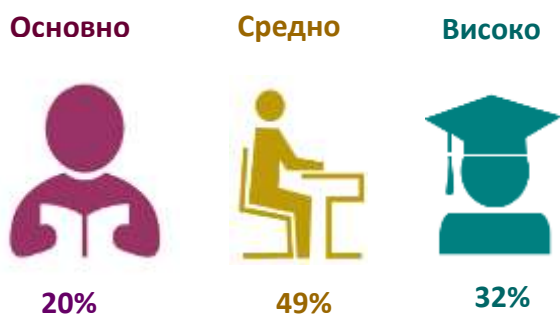
ПОЛ

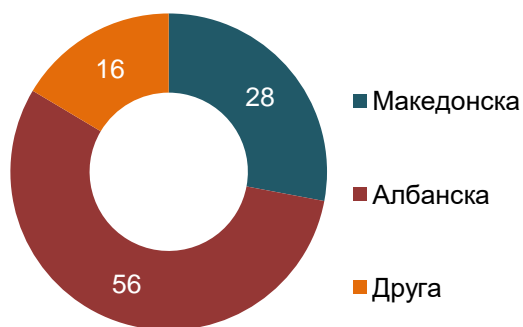
ВОЗРАСТ

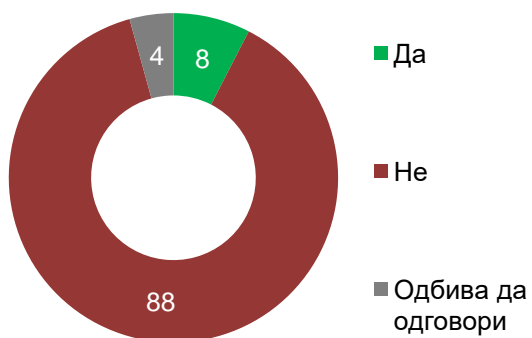
ОБРАЗОВАНИЕ

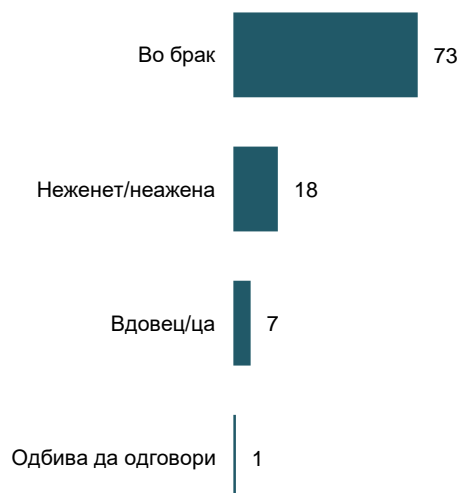
НАЦИОНАЛНОСТ

КОРИСНИЦИ НА СУБВЕНЦИОНИРАНА СТРУЈА

БРАЧЕН СТАТУС

РАБОТЕН СТАТУС

%

МЕСЕЧНИ СЕМЕЈНИ ПРИХОДИ

ЗАГАДУВАЊЕ НА ВОЗДУХОТ

Анализата на добиените одговори покажува дека повеќе од две третини (73%) интервјуирани граѓани на Гостивар (агрегирани одговори „голем проблем“ и „многу голем проблем“) сметаат дека загадувањето на воздухот претставува голем проблем во нивниот град (график 1). За 16% загадувањето на воздухот не е ниту голем, ниту мал проблем, додека 8% од жителите загадувањето на воздухот не го доживуваат како проблем на градот (агрегирани одговори „мал проблем“ и „воопшто не е проблем“).

График 1: (Q1) Општо земено, дали сметате дека загадувањето на воздухот во Вашиот град претставува:

Во поглед на родот, постојат одредени разлики во мислењето на испитаниците и испитаничките за загадувањето на воздухот во нивниот град. Имено, испитаничките во поголема мера сметаат дека загадувањето на воздухот претставува поголем проблем за Гостивар, отколку испитаниците.

		Пол	
		Маж	Жена
Општо земено, дали сметате дека загадувањето на воздухот во Вашиот град претставува:	Многу голем проблем	26%	31%
	Голем проблем	45%	43%
	Ниту голем ниту мал проблем	14%	18%
	Мал проблем	7%	3%
	Воопшто не е проблем	4%	2%
	Одбива да одговори	1%	1%
	Не знам	3%	2%
Вкупно		100%	100%

Анализата на добиените резултати укажува и на постоење на загриженост кај жителите на Гостивар за последиците врз здравјето што ги предизвикува или би можело да ги

предизвика загадувањето на воздухот. Имено, 73% од интервјуираните граѓани (агрегирани одговори „*донекаде загрижен*“ и „*многу загрижен*“) се загрижени за последиците врз здравјето од загадувањето на воздухот во градот. Ниска загриженост пројавиле само 9% (агрегирани одговори „*донекаде незагрижен*“ и „*воопшто незагрижен*“), додека станатите 17% од граѓаните, немаат определен став во однос на ова прашање (график 2).

График 2: (Q2) Колку вие лично сте загрижени за последиците врз здравјето што ги предизвикува или би можело да ги предизвика загадувањето на воздухот?

Инаку, жените се во поголема мера загрижени за последиците врз здравјето што ги предизвикува или што би можело да ги предизвика загадувањето, отколку мажите. Ова упатува на поголема свесност за сопственото и здравјето на најблиските од страна на жените.

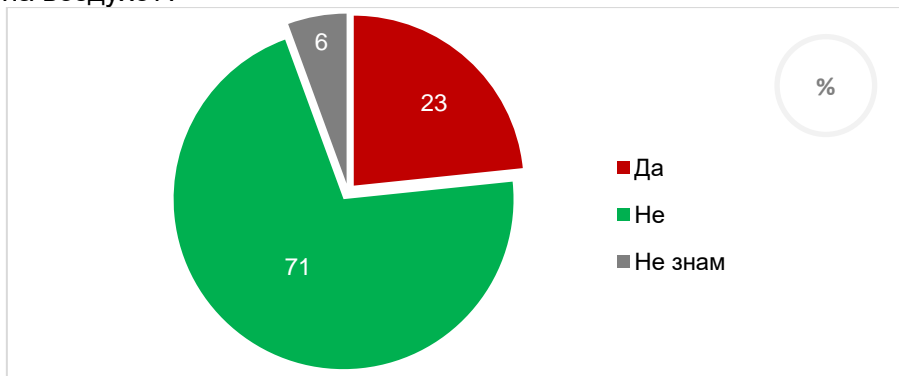
		Пол	
		Маж	Жена
Колку вие лично сте загрижени за последиците врз здравјето што ги предизвикува или би можело да ги предизвика загадувањето на воздухот?	Многу загрижен/а	33%	43%
	Донекаде загрижен/а	38%	31%
	Ниту загрижен/а, ниту незагрижен/а	18%	17%
	Донекаде не загрижен/а	5%	4%
	Воопшто не загрижен/а	6%	3%
	Одбива да одговори		1%
	Не знам		1%
Вкупно		100%	100%

Повеќе од две третини од интервјуираните жители на Гостивар (71%) изјавиле дека лично не почувствувале одредени здравствени проблеми предизвикани од загадувањето на воздухот во градот (график 3). Сепак, речиси четвртина од граѓаните на Гостивар

(23%) пријавиле дека почувствувале здравствени проблеми како последица на загадувањето на воздухот.

Останатите 6% не знаеле да се изјаснат во однос на ова прашање.

График 3: (Q3) Дали сте почувствувале некакви здравствени проблеми поради загадувањето на воздухот?

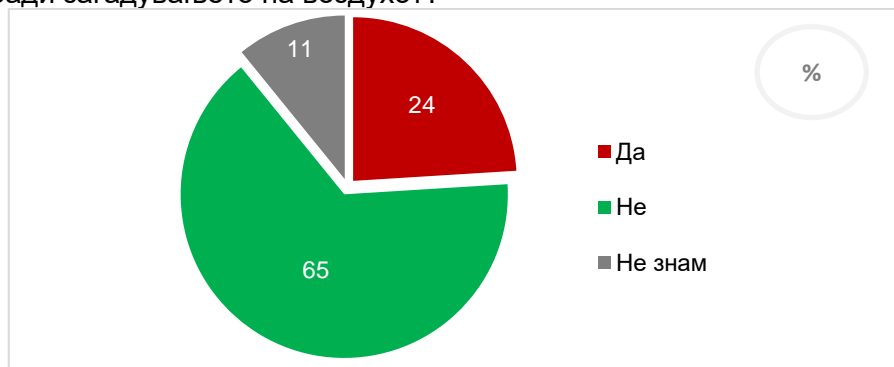

Повторно, жените се јавуваат како лица кои се посвесни во поглед на забележувањето на здравствените проблеми, во случајов поради загадувањето на воздухот. Една третина од жените од Гостивар почувствувале здравствени проблеми поради загадувањето на воздухот, наспроти 13% од мажите. Овој податок може да укажува на поголемата изложеност на жените на загаден воздух.

		Пол	
		Маж	Жена
Дали сте почувствувале некакви здравствени проблеми поради загадувањето на воздухот?	Да	13%	33%
	Не	83%	60%
	Не знам	4%	7%
Вкупно		100%	100%

Речиси четвртина (24%) од интервјуираните жители на Гостивар изјавиле дека член од нивното семејството почувствувал здравствени проблеми поради загадувањето на воздухот (график 4). 6 од 10 граѓани одговориле дека не почувствувале никакви здравствени проблеми предизвикани од загадувањето на воздухот, додека 11% не знаеле да се изјаснат во однос на ова прашање.

График 4: Q4. Дали некој друг член од семејството почувствувал некакви здравствени проблеми поради загадувањето на воздухот?

Жените во поголема мера забележуваат дека некој друг член на нивното семејство почувствувал некакви здравствени проблеми поради загадувањето на воздухот: една третина од жените, наспроти 18% од мажите.

		Пол	
		Маж	Жена
Дали некој друг член од семејството почувствувал некакви здравствени проблеми поради загадувањето на воздухот?	Да	18%	30%
	Не	69%	62%
	Не знам	14%	8%
Вкупно		100%	100%

Фреквенцијата на добиените одговори покажува дека 45% од интервјуираните жители на Гостивар како најсериозна причина за загадувањето на воздухот во градот ги посочиле *отпадот и горењето на дивите депонии* (график 5). За 21% најголем загадувач на воздухот претставува *индустријата*, понатаму следуваат *транспортот* посочен од 13% од жителите и *загревањето на домаќинствата* посочено од 11% од жителите на овој град.

Во поглед на родот, постои одредена, но не значителна разлика за тоа што според нивното мислење во најголем обем придонесува за загадувањето на воздухот. И мажите и жените сметаат дека најголем загадувач на воздухот е *горењето на отпад на диви депонии*, со тоа што кај жените овој процент е поголем (92% наспроти 86%).

График 5: Q5ab. Според ваше мислење, што сметате дека во најголем обем придонесува за загадување на воздухот во вашиот град?

ЗАГРЕВАЊЕ

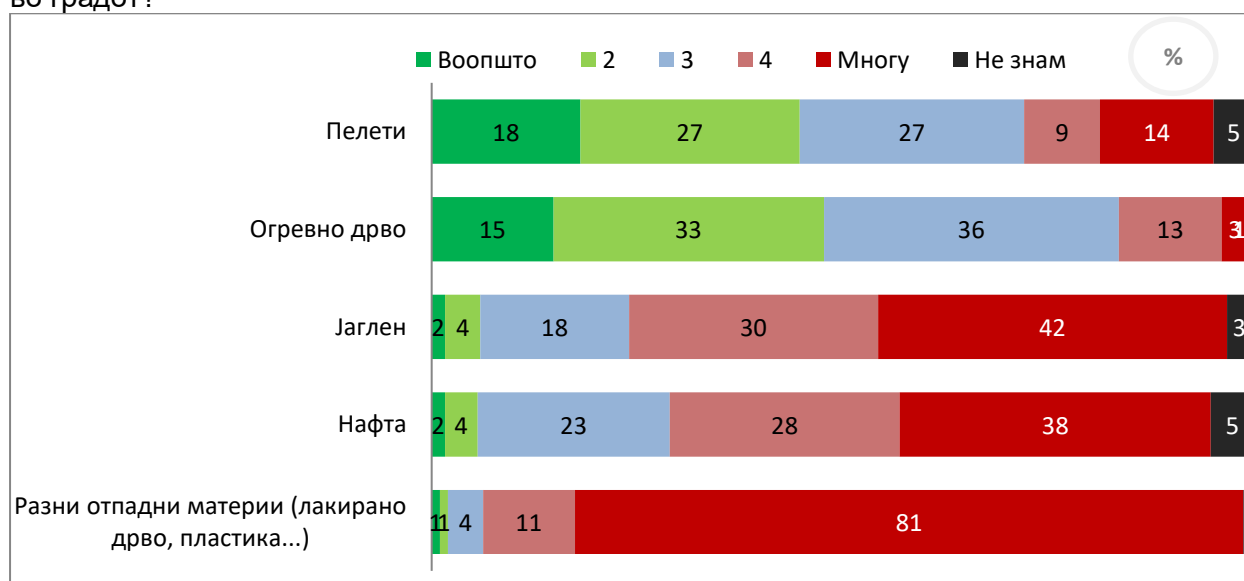
Анализата на одговорите покажува дека 8 од 10 интервјуирани граѓани на Гостивар ги посочиле разните отпадни материјали (лакирано дрво, пластика и сл.) како најголем извор на загадување на воздухот во градот, додека по нив следуваат јагленот (42%) и нафтата (38%). Од друга страна, по 4 од 10 интервјуирани граѓани на Гостивар (агрегирани највисоки оценки на скала од 1 до 5) сметаат дека пелетите и огревното дрво не придонесуваат кон загадување на воздухот во градот.

Постои блага разлика во мислењето на мажите и жените во поглед на влијанието на огревното дрво врз загадувањето на воздухот во Гостивар. Жените во поголема мера сметаат дека огревното дрво повеќе влијае на загадувањето на воздухот (18%), отколку мажите (13%).

Се забележува мала разлика и во мислењето на мажите и жените за тоа во која мера пелетите влијаат врз загадувањето на воздухот. Имено, жените (50%) во поголема мера од мажите (39%), сметаат дека пелетите не влијаат многу или воопшто на загадувањето на воздухот, односно дека пелетите се помал загадувач на воздухот од останатите енергенси.

Иако палењето на разни отпадни материјали се сметаат за најголем загадувач на воздухот, споредено со другите енергенси, единствената родова разлика во мислењето во врска со ова е дека жените во поголем процент од мажите (жени 85%, мажи 77%) сметаат дека овој енергенс многу придонесува за загадувањето на воздухот.

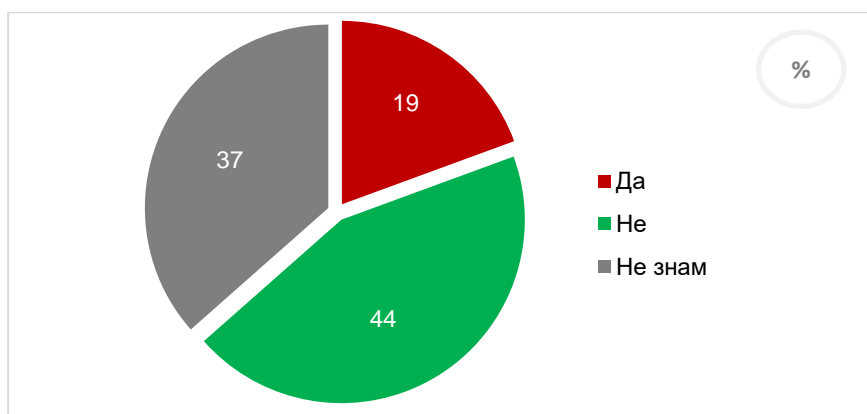
График 6. Q6. Според ваше мислење, на скала од 1 до 5 (каде што 1 означува воопшто, а 5 означува многу) во која мера секое од наброените влијае врз загадување на воздухот во градот?

Вкупно 19% од интервјуираните жители на Гостивар сметаат дека во нивната околина постојат жители кои се греат на отпад. Сепак, 4 од 10 од граѓаните изјавиле дека жители кои користат ваков вид на греење не живеат во нивната околина, додека 37% од граѓаните не се информирани дали во нивната околина постојат жители кои се греат на отпад.

Не постојат родови разлики во поглед на прашањето подолу, односно прашањето не дава значајни податоци во поглед на родова анализа.

График 7. Q7. Дали во вашата околина има жители кои се греат на отпад, на пример на: пластични шишиња, прегорено масло, лакирани и фарбани дрва, паркет и прозорци и сл.?

Дистрибуцијата на добиените одговори покажува дека повеќе од половина од граѓаните на Гостивар (53%) како примарен енергенс за загревање на домот го користат огревното дрво. Вкупно 17% користат електрична енергија – клима уред, додека 13% се греат на пелети.

График 8: Q8 Што користите за загревање во домот (примарно)?

Речиси 6 од 10 интервјуирани граѓани на Гостивар изјавиле дека не користат дополнително загревање во домаќинството.

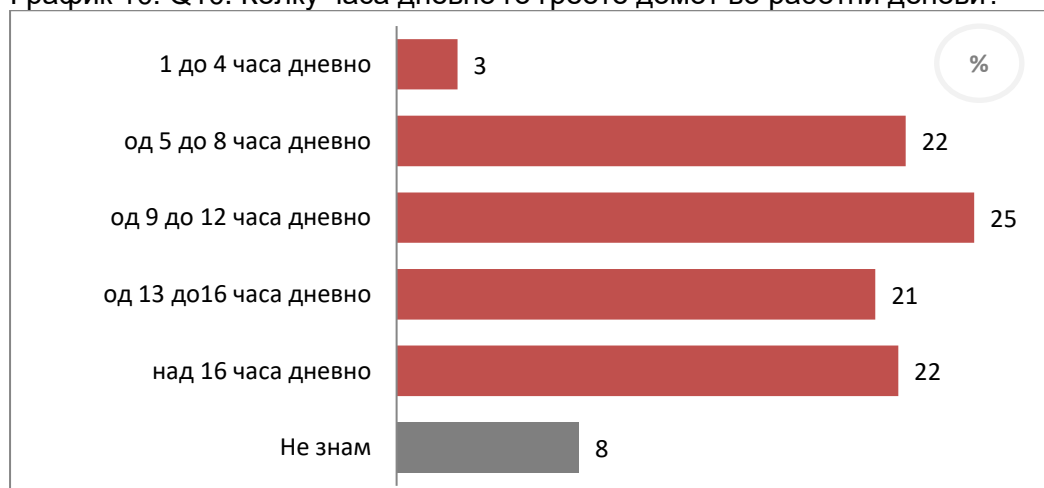
Електричната енергија е најчесто споменат начин на загревање од страна на граѓаните кои изјавиле дека користат дополнително загревање на домот. Имено, 16% од интервјуираните жители изјавиле дека користат клима уред, додека 17% користат калорифер, греалки или панелки за дополнително загревање на домот.

График 9. Q9. Што користите за загревање во домот (дополнително)?

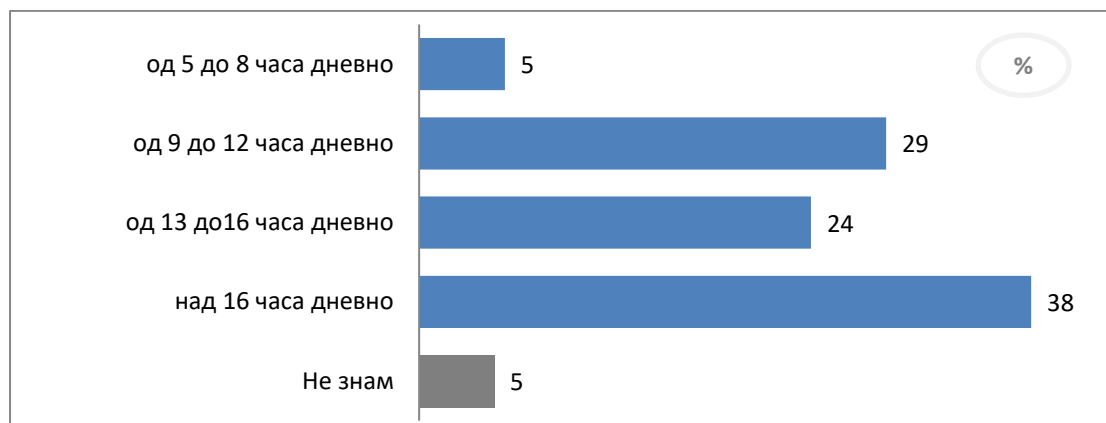
Според дистрибуцијата на одговорите, четвртина од интервјуираните граѓани на Гостивар (25%) во работни денови својот дом го греат од 9 до 12 часа дневно, додека 4 од 10 граѓани во работни денови својот дом го греат над 13 часа дневно.

График 10: Q10. Колку часа дневно го греете домот во работни денови?

Во однос на неработните денови, повеќе од четвртина од граѓаните на Гостивар истакнуваат дека домот го греат од 9 до 12 часа дневно, 24% од граѓаните домот го греат од 13 до 16 часа дневно, додека повеќе од третина (38%) во неработни денови својот дом го греат повеќе од 16 часа дневно.

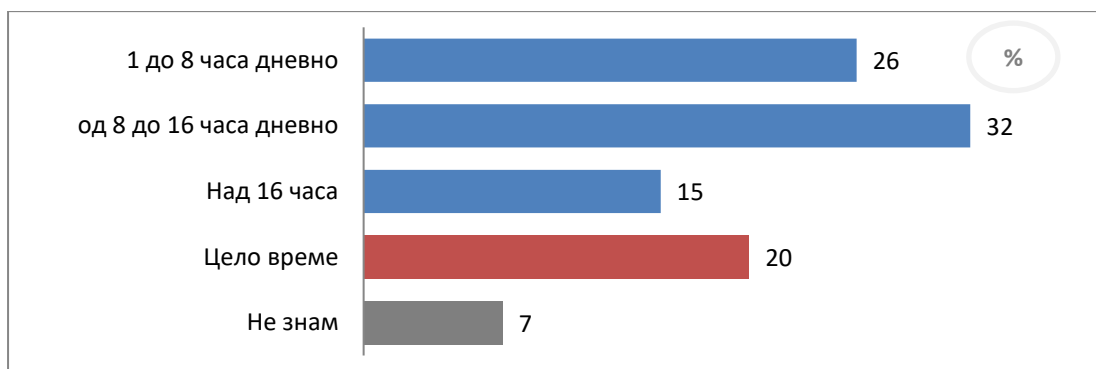
График 11. (Q11) Колку часа дневно го греете домот во НЕработни денови?

Фреквенцијата на одговорите покажува дека речиси третина (32%) од анкетираниите граѓани на Гостивар во работните денови од неделата, во своите домови престојуваат од 8 до 16 часа дневно, 26% од граѓаните изјавиле дека во домот престојуваат од 1 до 8 часа дневно, додека 20% нагласиле дека се постојано дома во текот на работните денови од неделата.

Во поглед на ова прашање постојат значителни родови разлики. Земајќи ги предвид традиционалните поставености и вредности во поглед на родовите во едно општество, каде што се смета дека местото на жената е повеќе во домот, односно со семејството наместо во јавниот и општествен живот, и податоците од ова истражување покажуваат дека жените подолго време, во значително поголема мера од мажите, минуваат во домот за време на работните денови. Во поглед на изложеноста на загаден воздух преку загревањето на домот, во оние домови каде се користат енергенси кои го загадуваат воздухот, тоа прави жените да бидат малку повеќе изложени на загаден воздух во однос на мажите. Во случајот на Гостивар, ваков тип на енергенси за огрев се користат во мнозинството од домаќинствата (53% користат огревно дрво, 5% користат јаглен, а за догревање 1% користат горење на отпад).

График 12: (Q12) Колку часа дневно поминувате во домот во работни денови?

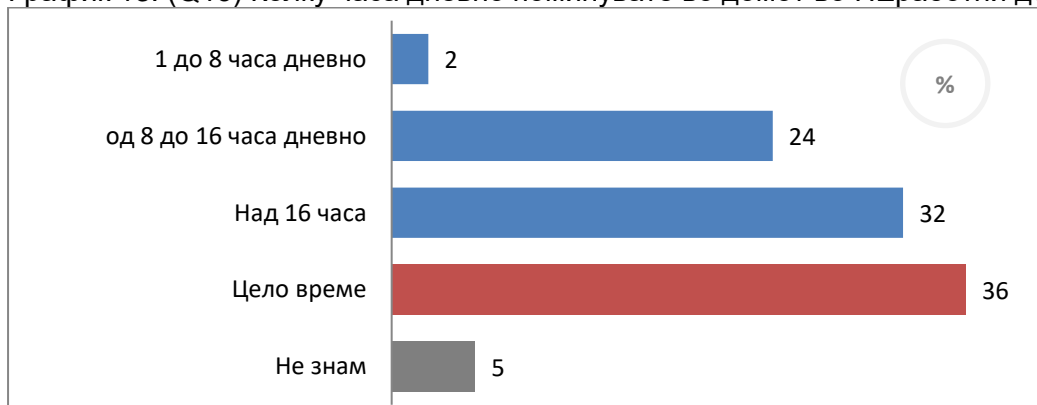

		Пол	
		Маж	Жена
Колку часа дневно поминувате во домот во работни денови?	до 8 часа дневно	24%	28%
	од 8 до 16 часа дневно	39%	24%
	Над 16 часа	15%	16%
	Цело време	16%	24%
	Не знам	7%	8%
Вкупно		100%	100%

Во однос на неработните денови, 3 од 10 испитаници изјавиле дека во своите домови престојуваат повеќе од 16 часа, додека пак приближно ист процент (36%) од интервјуираните изјавиле дека се постојано дома во неработните денови од неделата.

Кога станува збор за неработните денови, постојат разлики кај мажите и жените. Имено, жените од Гостивар поминуваат повеќе време во домот од мажите. Ова е во согласност со традиционалните вредности каде жените за време на викендите и празниците повеќе од времето го поминуваат дома, завршувајќи ги домашните обврски, додека мажите повеќето од времето се надвор од дома.

График 13: (Q13) Колку часа дневно поминувате во домот во НЕработни денови?

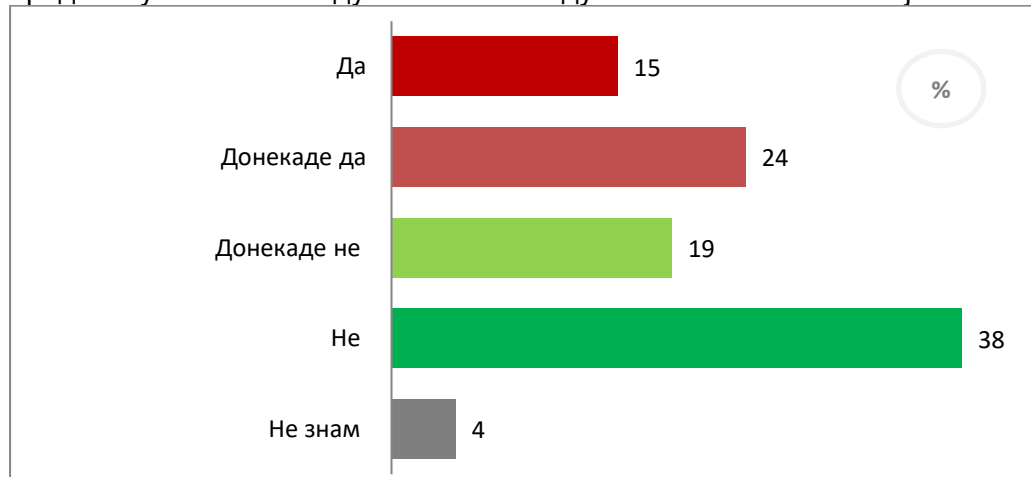
		Пол	
		Маж	Жена
Колку часа дневно поминувате во домот во неработни денови	до 8 часа дневно	3%	1%
	од 8 до 16 часа дневно	24%	24%
	Над 16 часа	37%	28%
	Цело време	30%	42%
	Не знам	5%	6%
Вкупно		100%	100%

Повеќе од половина од граѓаните на Гостивар 57% (агрегирани одговори „донекаде не“ и „не“) не сметаат дека со начинот на кој го загреваат својот дом придонесуваат кон загадувањето на воздухот во околината во која живеат. Спротивно мислење имаат повеќе од третина од испитаниците (39%, агрегирани одговори „донекаде да“ и „да“), кои сметаат дека со начинот на кој го загреваат својот дом, придонесуваат кон загадувањето на воздухот во околината во која живеат.

Интересно е што повторно жените во поголем процент од мажите сметаат дека начинот на загревање на нивниот дом придонесува за загадување на воздухот.

		Пол	
		Маж	Жена
Дали сметате дека со начинот на кој го загревате Вашиот дом, придонесувате кон загадувањето на воздухот во околината во која живеете?	Да	14%	16%
	Донекаде да	18%	29%
	Донекаде не	24%	13%
	Не	39%	37%
	Одбива да одговори		1%
	Не знам	5%	3%
Вкупно		100%	100%

График 14. Q14. Дали сметате дека со начинот на кој го загревате Вашиот дом, придонесувате кон загадувањето на воздухот во околината во која живеете?

ПОДГОТВЕНОСТ ЗА ИНВЕСТИРАЊЕ

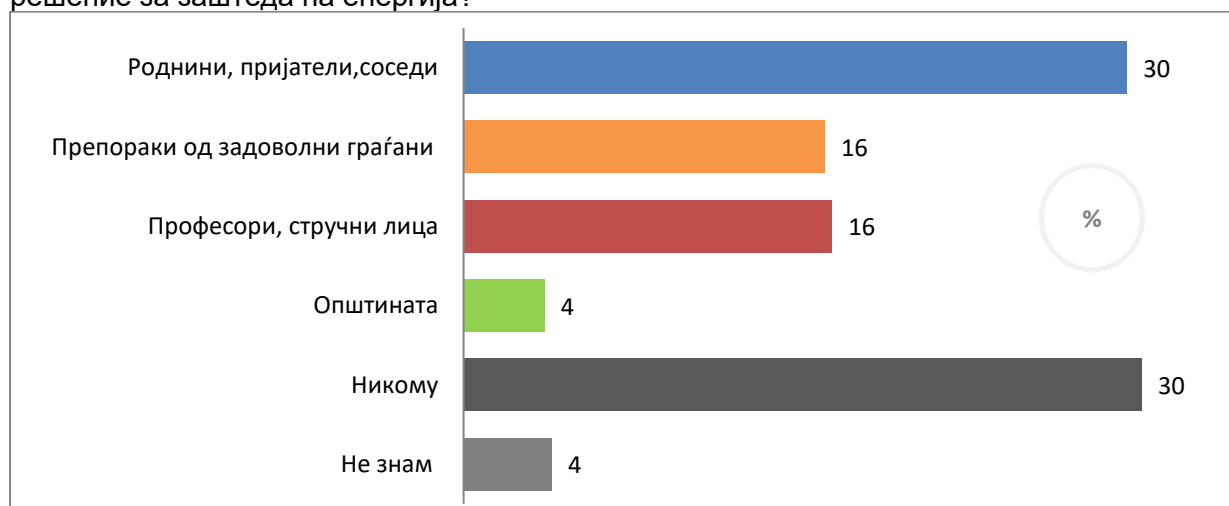
Доколку би го менувале моменталниот начин на загревање на својот дом, 3 од 10 интервјуирани жители на Гостивар за препорака најмногу би им верувале на своите роднини, пријатели и соседи. Понатаму следуваат препораките од задоволните граѓани и мислењата на професорите и стручните лица (16%), додека единствено 4% од граѓаните ја посочиле општината како доверлив извор на информации за енергетско - ефикасни решенија за заштеда на енергија.

Сепак, 3 од 10 интервјуирани жители на Гостивар наведуваат дека кога станува збор за препорака на енергетско ефикасно решение за заштеда на енергија тие не веруваат никому.

Во поглед на тоа доколку би го менувале моменталниот начин на загревање на домот, на кого најмногу би му верувале за препорака на енергетско ефикасно решение, постојат разлики во поглед на родот. Имено, мажите најчесто не веруваат никому, додека жените најголема доверба за ова имаат во роднините и пријателите.

		Пол	
		Маж	Жена
Доколку би го менувале моменталниот начин на загревање на вашиот дом, на кого најмногу би му верувале доколку ви препорача енергетско ефикасно решение за заштеда на енергија?	Роднини, пријатели, соседи	25%	34%
	Професори, стручни лица	19%	14%
	Општината	4%	3%
	Препораки од задоволни граѓани (интернет, постови, реклами,)	15%	17%
	Никому	34%	27%
	Не знам	3%	4%
Вкупно		100%	100%

График 15: Q15. Доколку би го менувале моменталниот начин на загревање на вашиот дом, на кого најмногу би му верувале доколку ви препорача енергетско ефикасно решение за заштеда на енергија?

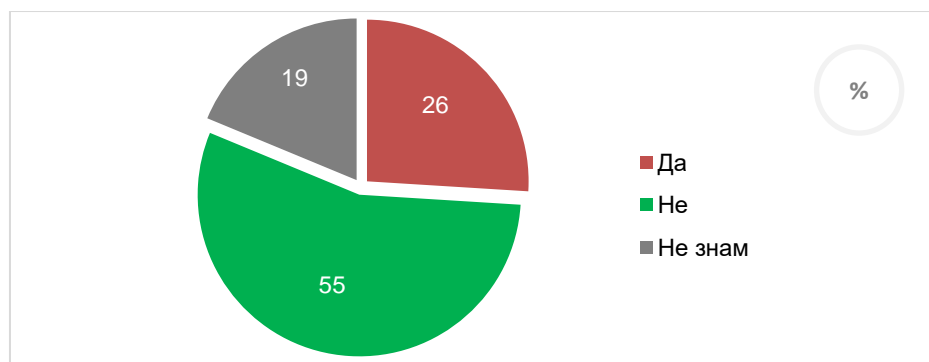

Повеќе од четвртина (26%) од граѓаните на Гостивар истакнале дека сакаат да го променат моменталниот начин на загревање на нивниот дом.

Сепак, повеќе од половина (55%) истакнале дека не се заинтересирани да го сменат актуелниот начин на загревање на нивниот дом, додека 19% не знаеле да се изјаснат во однос на ова прашање.

Жените во поголема мера од мажите од Гостивар (жени 31%, мажи 21%) би сакале да го сменат начинот на загревање на нивниот дом. Овој одговор е во согласност со мислењето на испитаничките дека нивниот начин на загревање на домот придонесува за загадувањето на воздухот (Q14), па оттаму тие имаат поголема желба од мажите да го сменат моменталниот начин на загревање на домот.

График 16. Q16. Дали сакате да го смените моменталниот начин на загревање на вашиот дом?

Централното греење (17%), Инвертер климите (16%) и Топлинската пумпа (13%) би биле најчестиот избор на загревање за граѓаните на Гостивар, доколку би можеле да изберат, без оглед на цената на инсталацијата на опремата и месечниот трошок. Сепак, третина

(34%) од интервјуираните граѓани на Гостивар се изјасниле негативно во однос на ова прашање, односно изјавиле дека не би менувале постојниот начин на загревање во нивниот дом дури и кога би можеле да изберат без оглед на цената на инсталацијата на опремата и месечниот трошок.

График 17: Q17. Кога би можеле да изберете, без оглед од цената на инсталацијата на опремата и месечниот трошок, кој начин на греење би го одбрале за вашиот дом?

Доколку би можеле да направат 3 инвестиции во домот за да заштедат повеќе енергија, интервјуираните жители на Гостивар изјавуваат дека би избрале: инсталација на соларни системи (18%), промена на грејно тело (17%) и фасада – надворешна изолација (17%).

Вкупно 13% од испитаниците изјавиле дека не би направиле никаква инвестиција во своите домови во функција на заштеда на енергија.

Во поглед на ова прашање постојат одредени родови разлики за видот на инвестициите во домот за заштеда на енергија. Жените во поголема мера од мажите (44% жени, 30% мажи) преферираат инсталација на соларни системи, додека кај мажите најчесто е спомената промена на грејното тело.

График 18. Q18-20. Доколку би можеле да направите три инвестиции во вашиот дом за да заштедите повеќе енергија, кои би биле тие три инвестиции според вас?

Доколку би можеле да направите три инвестиции во вашиот дом за да заштедите повеќе енергија, кои би биле тие три инвестиции според вас?	*прашање со можност за повеќе одговори, Процентот надминува 100%	Маж	Жена
	Инсталација на соларни системи	30%	44%
	Промена на грејно тело	34%	36%
	Изолација на ѕидови (внатрешна изолација)	23%	24%
	Изолација на кров	20%	17%
	Замена на прозорци	17%	21%
	Фасада – надворешна изолација	32%	35%
	Нови радијатори/Поставување радијатори	13%	9%
	Не би направил/а никаква инвестиција	28%	26%

Половина од интервјуираните граѓани (50%, агрегирани одговори „*неверојатно*“ и „*многу неверојатно*“) изјавиле дека нема веројатност да се одлучат за инвестиција во следните 12 месеци.

Вкупно 20% (агрегирани одговори „*многу веројатно*“ и „*веројатно*“) изјавиле дека постои веројатност да направат некоја од претходно наведените инвестиции со цел заштеда на енергија во домаќинството и исто толкав процент од граѓаните (20%) не се сосема сигурни дали би се одлучиле за ваков вид на инвестиција во својот дом.

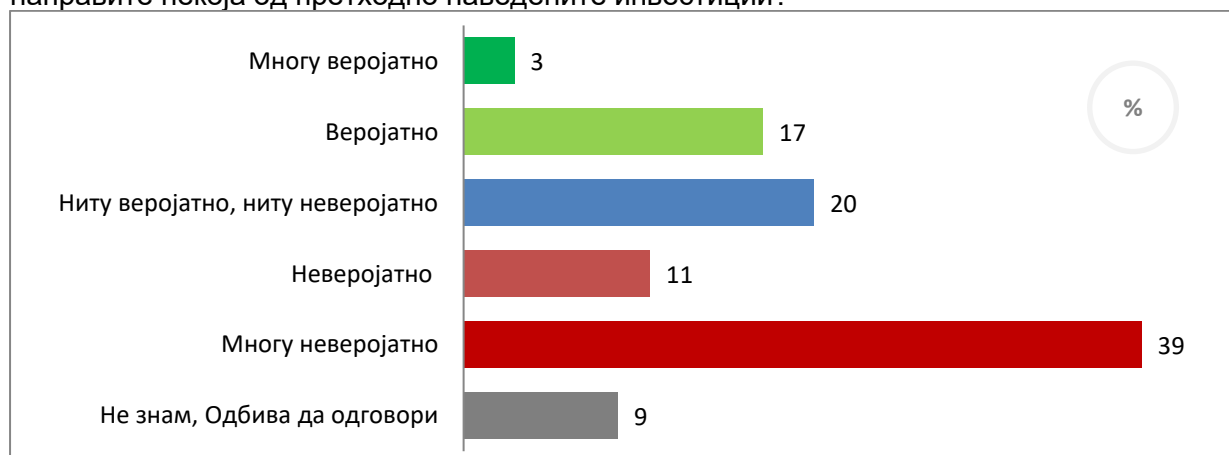
Начинот на одговарање на ова прашања е интересен од родов аспект затоа што, како што ќе се види подолу, а и во согласност на патријархалните вредности, одлуките во домот претежно ги носат возрасните машки членови, или главата на куќата. Тоа значи дека мажите и жените поинаку одговараат на ова прашање. Едните даваат одговор како лицето кое претежно ја носи таа одлука во домот, а жените одговараат претежно како лицето кое што претпоставува каква одлука ќе биде донесена од страна на тој што би ја

донел одуката во нивното домаќинство. Податоците покажуваат дека постојат мали разлики помеѓу жените и мажите во одговорите.

Исто така и според возраста на испитаниците се забележуваат извесни разлики во одговорите. Имено, највозрасните испитаници во најголем обем истакнуваат дека нема веројатност да се одлучат за инвестиција во следните 12 месеци.

Што се однесува со личните примања на граѓаните и одговорите на ова прашање се забележува дека оние со најмали примања, почесто истакнуваат дека нема веројатност за инвестиција во следните 12 месеци.

График 19: Q21. Колку е веројатно дека во наредните 12 месеци, Вие ќе се одлучите да направите некоја од претходно наведените инвестиции?

		Возрасни групи		
		18-34	35-54	55+
Колку е веројатно дека во наредните 12 месеци, Вие ќе се одлучите да направите некоја од претходно наведените инвестиции?	Многу веројатно	4%	2%	4%
	Веројатно	22%	18%	11%
	Ниту веројатно, ниту неверојатно	21%	22%	17%
	Неверојатно	10%	10%	14%
	Многу неверојатно	33%	40%	44%
	Не знам	1%	2%	1%
	Одбива да одговори	9%	6%	8%
Вкупно		100%	100%	100%

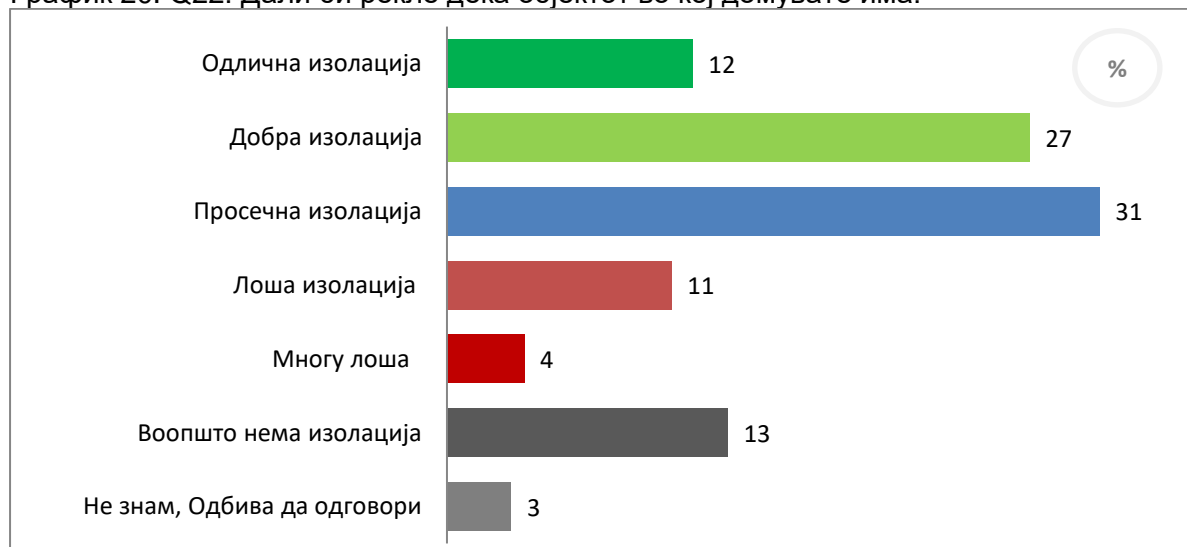
		11000 денари и помалку	11001 до 14000 денари	14001 до 21000 денари	21001 до 31000 денари	31000 до 41000 денари	41000 до 51000 денари	Нема лични месечни примања
Колку веројатно дека наредните 12 месеци, Ви ќе одлучите да направите некоја од претходно наведените инвестиции?	Многу веројатно			9%	1%	5%		2%
	Веројатно		27%	13%	17%	12%	38%	18%
	Ниту веројатно, ниту неверојатно	18%		7%	22%	24%	13%	32%
	Неверојатно	9%		11%	13%	12%	25%	5%
	Многу неверојатно	64%	64%	52%	43%	31%	25%	34%
	Не знам	9%	9%	9%	3%	17%		10%

Речиси 4 од 10 од интервјуираните жители на Гостивар (агрегирани одговори „одлична“ и „добра изолација“) истакнуваат дека објектот во кој живеат има добра изолација. Помалку од третина (31%) изолацијата ја проценуваат како просечна, додека 15% (агрегирани одговори „лоша“ и многу „лоша изолација“) сметаат дека нивниот дом има лоша изолација.

Вкупно 13% навеле дека објектот во кој домуваат воопшто нема изолација.

Постои разлика во перцепцијата на мажите и жените во поглед на квалитетот на изолацијата во домот. Најверојатно причината за тоа е дека жените се тие кои поминуваат поголемо време во домот (во работните и неработните денови) тие повеќе и чувствуваат ефектите од изолацијата. Земајќи го предвид ова, жените во поголема мера од мажите имаат замержки на квалитетот на изолацијата на домот (дека изолацијата е лоша сметаат 15% од жените наспроти 5% од мажите). Мажите пак, се позадоволни од постоечката изолација во нивниот дом во однос на жените (дека изолацијата е одлична/добра сметаат 34% од жените наспроти 44% од мажите).

График 20. Q22. Дали би рекле дека објектот во кој домувате има:

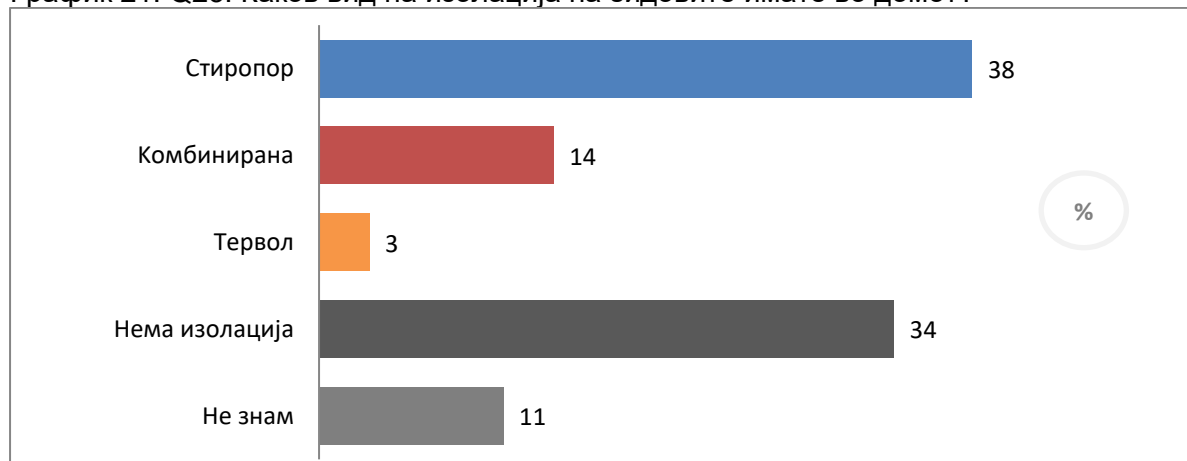
		Пол	
		Маж	Жена
Дали би рекле дека објектот во кој домувате има:	Одлична изолација	14%	10%
	Добра изолација	30%	24%
	Просечна изолација	32%	29%
	Лоша изолација	5%	15%
	Многу лоша	4%	3%
	Воопшто нема изолација	14%	13%
	Не знам	1%	5%
Вкупно		100%	100%

Повеќе од третина од интервјуираните жители на Гостивар (38%) во однос на видот на изолација на ѕидовите во домот го навеле стиропорот, додека 14% изјавиле дека имаат комбинирана изолација на ѕидовите. Единствено 3% ја навеле минералната волна.

Третина од интервјуираните жители (34%), истакнале дека немаат никаква изолација на ѕидовите во нивниот дом.

Во поглед на родовите разлики, може да се забележи дека во принцип не постојат значајни разлики, но се забележува дека жените во поголем процент од мажите воопшто не знаат каква изолација на ѕидовите имаат во домот (16% жени наспроти 5% мажи).

График 21: Q23. Каков вид на изолација на ѕидовите имате во домот?

Во однос на видот на изолација на кровот во домот, 20% од граѓаните на Гостивар изјавиле дека имаат комбинирана изолација на кровот, 12% го навеле стиропорот, додека 13% минералната волна.

Вкупно 3 од 10 граѓаните на Гостивар, истакнале дека немаат никаква изолација на кровот во нивниот дом.

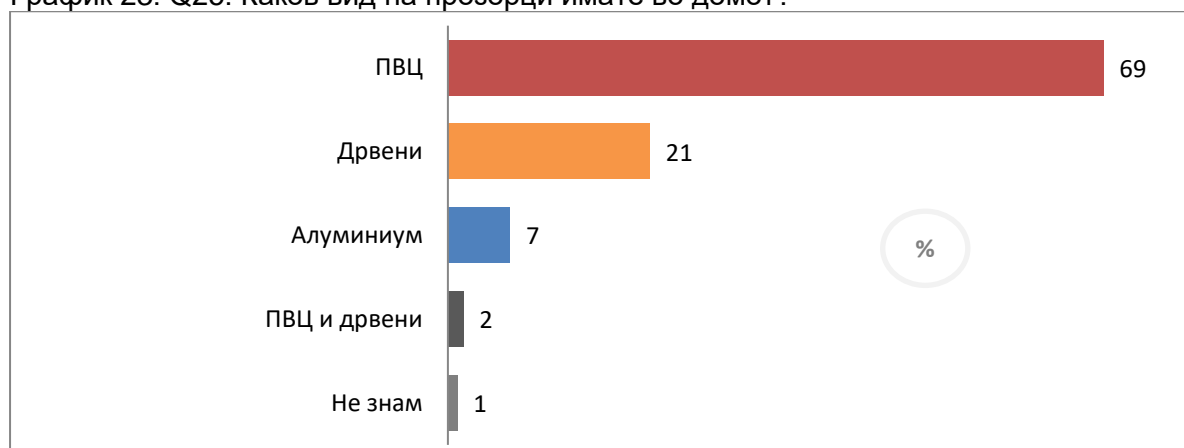
А во поглед на родовите разлики, исто како и на претходното прашање, постои значајна разлика кај одговорот „не знам“ што укажува дека жените во помала мера од мажите се запознаени со видот на изолација на кровот во нивниот дом (28% жени наспроти 14% мажи).

График 22: 24. Каков вид на изолација на кровот имате во домот?

Повеќе од две третини од интервјуираните жители на Гостивар (69%) изјавиле дека во домот имаат ПВЦ прозорци, 21% пријавиле дека имаат дрвени прозорци, додека единствено 7% истакнале дека во домот имаат алуминиумски прозорци.

График 23: Q25. Каков вид на прозорци имате во домот?

Анализата на добиените одговори покажува дека кај повеќе од третина од испитаниците (38%) одлуките поврзани со спроведувањето мерки за енергетската ефикасност на домот се носат заеднички, додека во 24% од случаите одлуките ги носи испитаникот лично.

Огромни се разликите во корист на мажите кои се јавуваат како доминантни во поглед на носење на одлуки поврзани со енергетската ефикасност во домот кај гостиварчани. Имено, разликата во одговорот „јас лично“ е за 35% повеќе во полза на мажите. Сопругот, како лице кое ја носи оваа одлука се јавува со 24% (одговор даден од страна на сопругите), додека сопругата во 3% од случаите (одговор даден од страна на

сопрузите). Оваа слика оди во полза на постоењето на одредена родова нееднаквост, при што мажот е позициониран како глава на семејството, односно оној кој ги носи одлуките.

График 24: Q26. Кој во Вашето домаќинство ги носи одлуките поврзани со спроведувањето мерки за енергетската ефикасност на домот?

Анализата на добиените одговори покажува дека две третини (66%) од интервјуираните граѓани на Гостивар (агрегирани најниски оценки на скала од 1 до 5) изјавуваат незадоволство од работата на инспекциската служба во рамки на општината во однос на справувањето со корупција, издвојувајќи ги најниските оценки за истата.

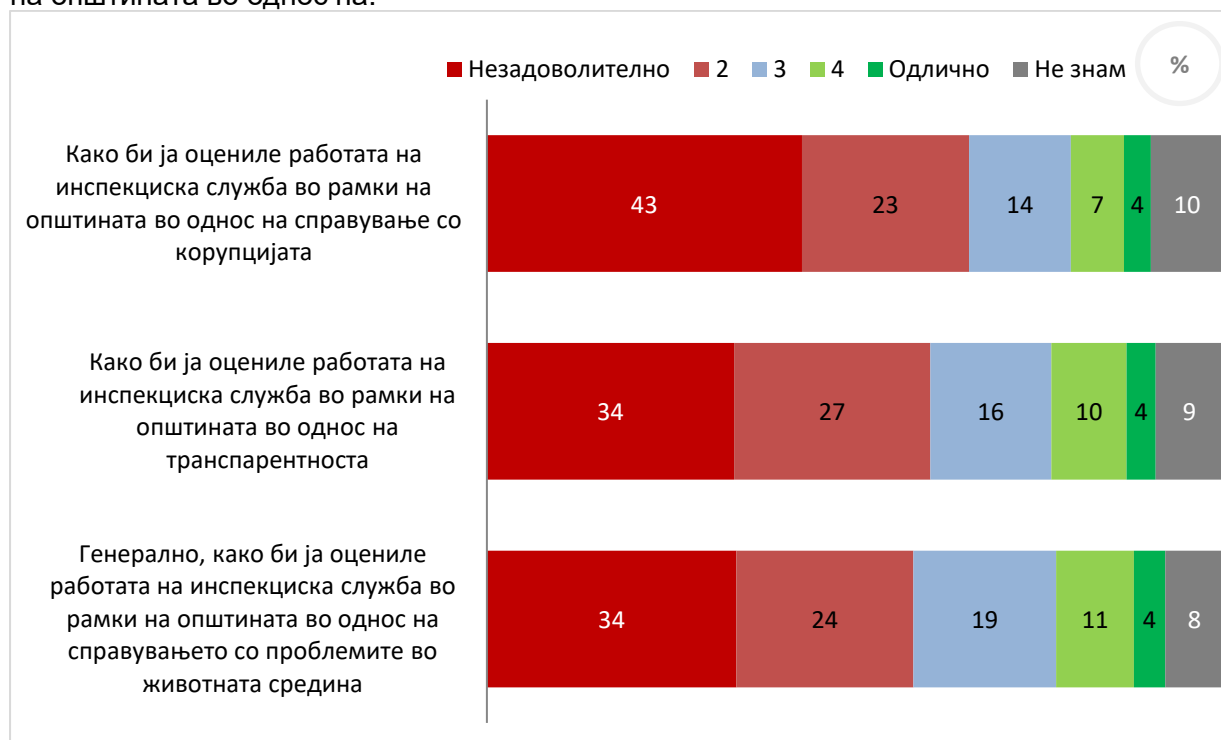
Исто така, по 6 од 10 испитаници (агрегирани најниски оценки на скала од 1 до 5) ги издвоиле најниските оценки за работата на инспекциската служба во однос на транспарентноста и справувањето со проблемите со животната средина во рамки на општината.

Иако и мажите и жените во поголема мера не се задоволни од работата на инспекциската служба во рамки на општината за справување со проблемите во животната средина, во поглед на ова прашање постојат одредени разлики во поглед на степенот на незадоволство. Имено, жените (40%) покажуваат поголемо незадоволство од работата на инспекциската служба во рамки на општината од мажите (28%), за справување со проблемите во животната средина

39% од жените во најголем процент работата на инспекциската служба во рамки на општината во однос на транспарентноста би ја оцениле со оцена 1, или незадоволително, додека тој процент на мажите изнесува 28%.

Испитаничките (47%) повторно покажуваат поголем степен на незадоволство од испитаниците (38%) во поглед на работата на инспекциската служба во рамки на општината во однос на справување со корупцијата.

График 25: Q27 Генерално, како би ја оцениле работата на инспекциска служба во рамки на општината во однос на:

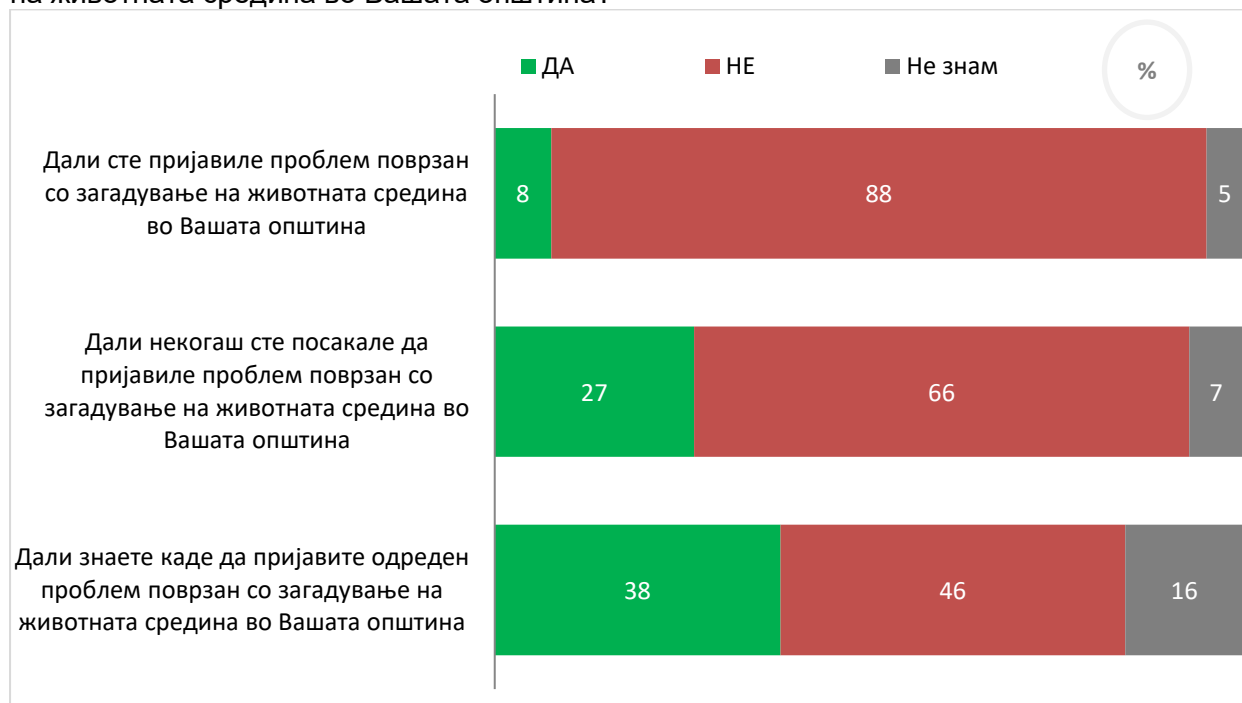
Анализата на добиените одговори покажува дека високи 88% од граѓаните на Гостивар досега не пријавиле проблем поврзан со загадувањето на животната средина, додека 66% од истите изјавиле дека никогаш претходно не посакале да пријават ваков вид на проблем. Во насока на овие резултати, речиси половина од интервјуираните жители на Гостивар (46%) изјавиле дека не знаат каде да пријават одреден проблем поврзан со загадувањето на животната средина.

Каде да пријават конкретен проблем од ваков карактер изјавиле дека речиси 4 од 10 од интервјуираните жителите на Гостивар, да пријават ваков вид на проблем посакале повеќе од четвртина од граѓаните (27%), додека досега проблем поврзан со загадувањето на животната средина во општината пријавиле единствено 8% од интервјуираните граѓани на Гостивар.

Кога станува збор за тоа дали знаат каде да пријават проблем поврзан со загадувањето на животната средина во нивната општина, постојат значителни разлики во одговорите кај мажите и жените. Мажите, очекувано, како активни агенти во јавниот и општествен живот, во значително поголем процент (51%) знаат каде да пријават таков проблем, за разлика од жените кај кои само една четвртина би знаеле каде да се обратат во таков случај.

Во поглед на тоа дали имаат пријавено проблем поврзан со загадување на животната средина, се забележува мала разлика во одговорите кај испитаниците и испитаничките, при што мажите почесто се јавуваат како активен агент кој пријавува ваков проблем.

График 26: Q28 Дали знаете каде да пријавите одреден проблем поврзан со загадување на животната средина во Вашата општина?

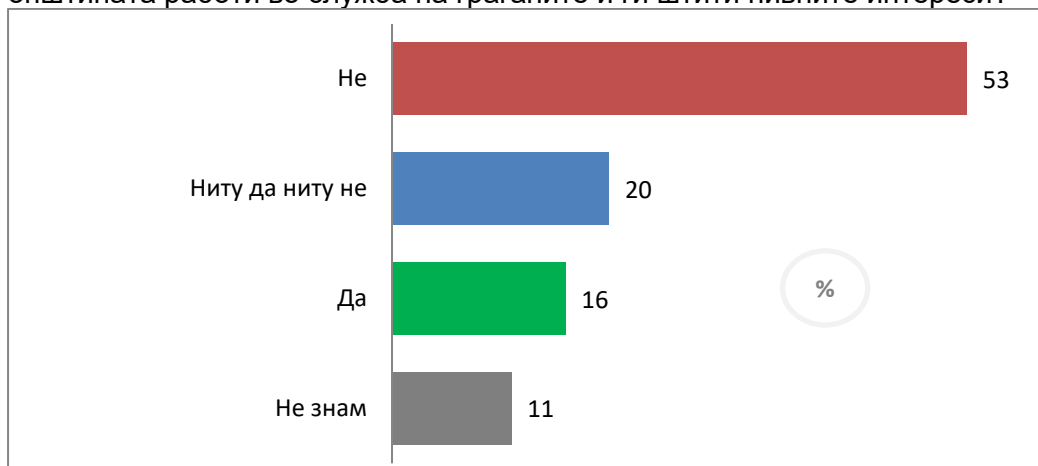
Фреквенцијата на добиените одговори покажува дека повеќе од половина (53%) граѓани се изјасниле негативно и сметаат дека инспекциската служба во рамки на општината не работи во служба на граѓаните и не ги штити нивните интереси, додека петтина од испитаниците (20%) не се сигурни дали инспекциската служба на општината работи во служба на граѓаните.

Единствено 16% од интервјуираните жители на Гостивар сметаат дека инспекциската служба во рамки на општината работи во служба на граѓаните и ги штити нивните интереси.

Останатите 11% немаат доволна информираност во однос на ова прашање.

Во поглед на ова прашање, жените во поголем процент (32%) од мажите (24%) сметаат дека инспекциската служба во рамки на општината не работи во служба на граѓаните и не ги штити нивните интереси.

График 27. Q30. Генерално, дали сметате дека инспекциска служба во рамки на општината работи во служба на граѓаните и ги штити нивните интереси?

Анализата на добиените одговори покажува на постоење на незадоволство кај жителите на Гостивар од степенот на нивната вклученост во носењето на одлуки поврзани со заштита на животна средина и здравјето од страна на општината. Имено, две третини од жителите на општина Гостивар (66%) сметаат дека не се доволно консултирани од општината во носењето на одлуки поврзани со заштита на животната средина и здравјето. Вкупно 18% од жителите сметаат дека ниту се, ниту не се доволно консултирани, додека единствено 6% од интервјуираните жители на Гостивар одговориле позитивно на ова прашање т.е. се чувствуваат доволно консултирани од општината во носењето на одлуки поврзани со овие прашања. Останатите 10% не знаеле како да одговорат на ова прашање.

Постојат одредени родови разлики во поглед на одговорите на ова прашање. Жените во значително поголем процент (51%) од мажите (38%) јавиле дека не се воопшто консултирани од страна на општината за носењето на одлуките поврзани со заштита на животната средина и здравјето.

График 28: Q31. Дали сметате дека сте доволно консултирани од општината во носењето на одлуки поврзани со заштита на животна средина и здравјето (преку различни форуми, дебати, состаноци, собира..?)

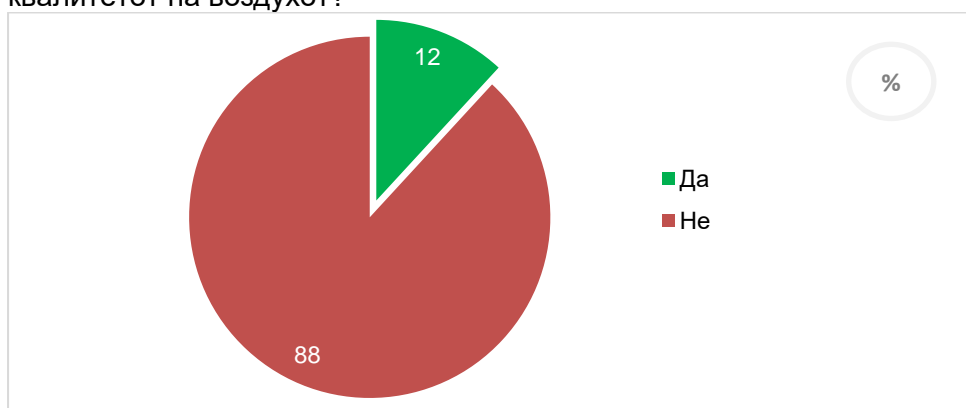

Фреквенцијата на добиените одговори укажува на ниска запознаеност на жителите на Гостивар со мерките за подобрување на квалитетот на воздухот кои ги спроведува општината. Имено, високи 88% од жителите на Гостивар изјавиле дека не се запознаени со ваков вид на мерки спроведени од страна на општината.

Единствено 12% од истите истакнале дека се запознаени со мерките кои општината ги спроведува за подобрување на квалитетот на воздухот.

Постојат одредени родови разлики во поглед на одговорите на ова прашање. Жените во поголем процент (90%) од мажите (86%) јавиле дека не знаат какви мерки спроведува општината за подобрување на квалитетот на воздухот.

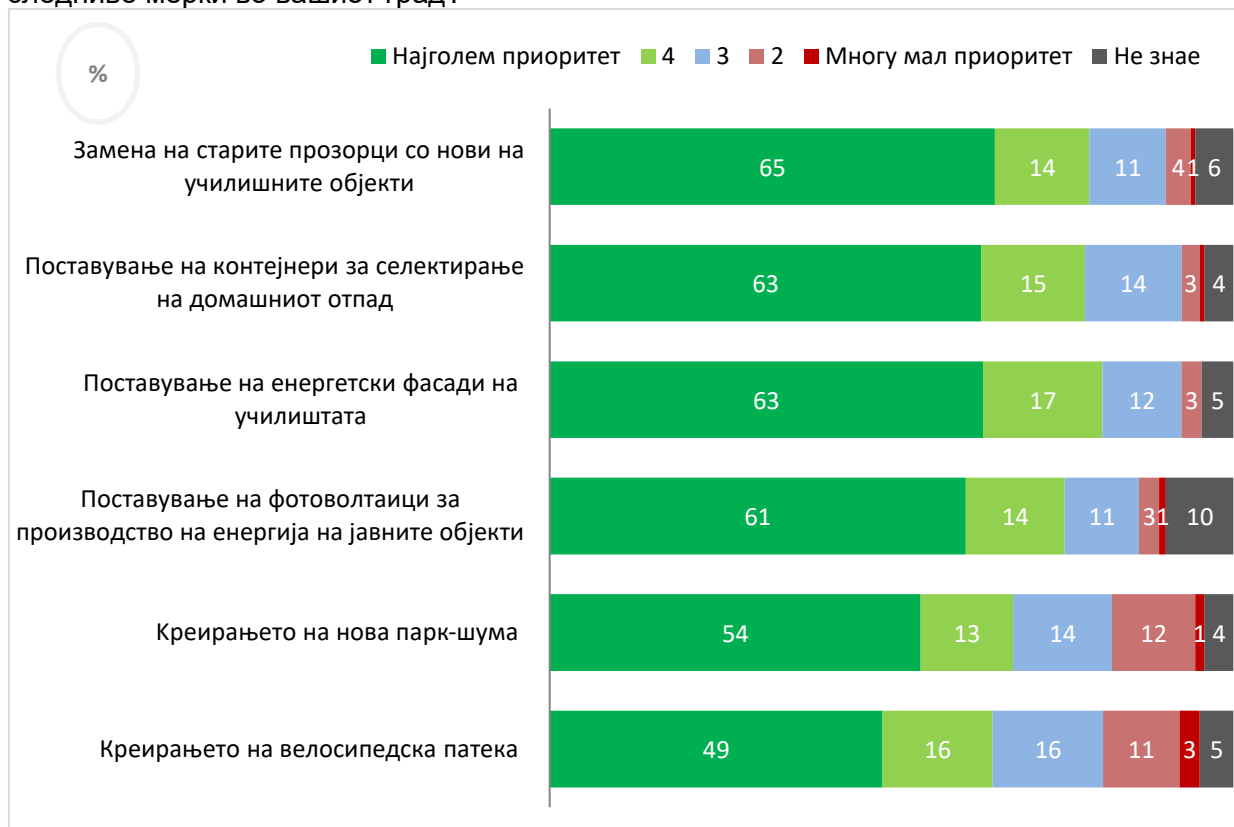
График 29: Q32. Дали знаете какви мерки спроведува општината за подобрување на квалитетот на воздухот?

Како мерки кои треба да бидат спроведени со поголем приоритет во општината, жителите на Гостивар ги издвојуваат следниве: замена на старите прозорци со нови на училишните објекти (65%), поставувањето на контејнери за селектирање на домашниот отпад (63%), поставување на енергетски ефикасни фасади на училиштата (63%) и поставување на фотоволтаици за производство на електрична енергија на јавните објекти (61%).

Во поглед на ова прашање постои родова разлика во одговорите единствено кај поставувањето на енергетски ефикасни фасади на училиштата во Гостивар (дека е најголем приоритет сметаат 66% мажи и 61% жени) и замена на старите прозорци со нови на училишните објекти (дека е најголем приоритет сметаат 70% мажи и 60% жени)

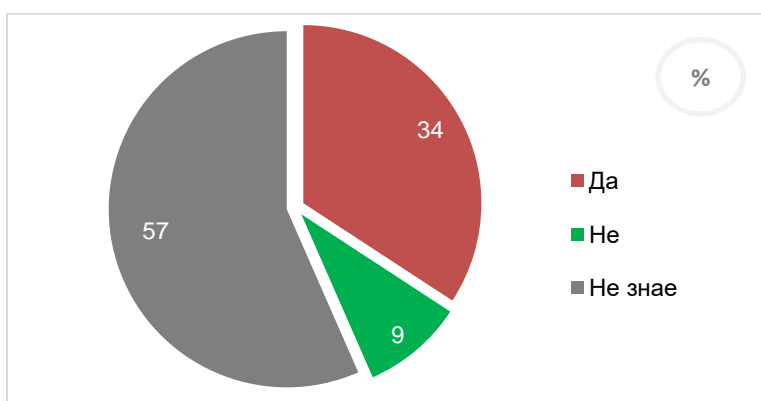
График 30: Q33 Колкав приоритет сметате дека треба да биде спроведувањето на следниве мерки во вашиот град?

Анализата на добиените одговори покажува дека една третина (34%) од интервјуираните граѓани на Гостивар сметаат дека во градот има некој јавен објект на кој би требало итно да се направи интервенција за поголема енергетска ефикасност.

Од друга страна пак, 9% од граѓаните сметаат дека ваков објект нема во градот, додека повеќе од половина (57%) не се информирани за постоењето на ваков објект во нивниот град.

График 31. (Q34) Според Вас, дали во градот има некој јавен објект (болница, училиште, градинка, општинска зграда) на која би требало под итно да се стави нова енергетско-ефикасна фасада или да се сменат прозорците или да се смени начинот на кој се загрева таа зграда...?

СУБВЕНЦИИ

Фреквенцијата на добиените одговори укажува дека речиси две третини (65%) од интервјуираните жители на Гостивар не се информирани за постоењето на субвенционирана програма за енергетска ефикасност како помош за домаќинствата од страна на општината.

Вкупно 10% од граѓаните слушнале дека до сега имало субвенции за инвертер клима уреди, 4% слушнале за субвенции за замена на прозорци и врати, додека по 2% слушнале за печки на пелети и мерки за фасада.

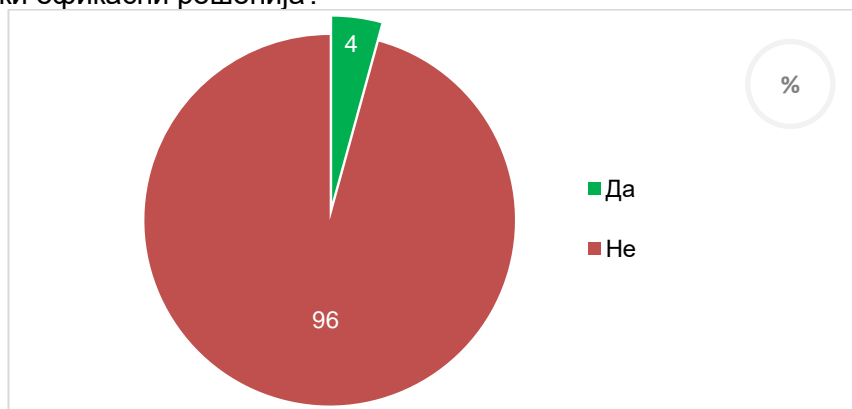
График 32: Q35. Дали во Вашата општина постои субвенционирана програма за енергетска ефикасност, како помош за домаќинствата?

Високи 96% од интервјуираните жители на Гостивар изјавиле дека до сега никогаш не аплицирале на повик во кој се доделуваат субвенции за енергетски ефикасни решенија.

Дека аплицирале на ваков повик, позитивно се изјасниле единствено 4% од испитаниците.

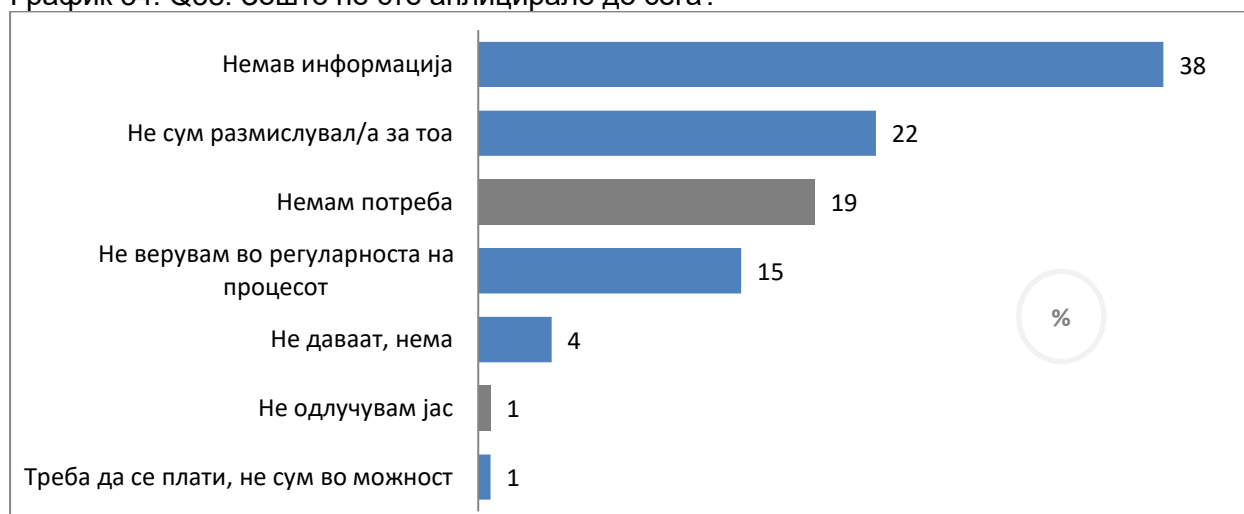
График 33: Q36. Дали имате аплицирано на повик во кој се доделуваат субвенции за енергетски ефикасни решенија?

Во однос на причините за неаплицирање, анализата на одговорите покажува дека речиси 4 од 10 граѓани на Гостивар до сега не аплицирале затоа што немале информација дека се доделуваат субвенции за енергетски ефикасни решенија. Вкупно 22% изјавиле дека воопшто не размислувале на оваа тема, 19% немаат потреба од ваков вид субвенции, додека 15% изјавиле дека немаат доверба во регуларноста на процесот.

Во поглед на ова прашање не постои значајна родова разлика во одговорите, единствено што жените во поголем процент (26%) од мажите (18 %) не размислувале за тоа зошто не аплицирале на повик за доделување субвенции за енергетско ефикасни решенија.

График 34. Q38. Зошто не сте аплицирале до сега?

**ИЗВЕШТАЈ ОД МИСЛЕЊЕТО НА
ПРЕТСТАВНИЦИТЕ ОД ЛОКАЛНАТА САМОУПРАВА И ЈАВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ И УСТАНОВИ
ОД ГОСТИВАР**

Спроведеното истражување имаше за цел да ја процени свесноста за проблемите со загадувањето на воздухот на локалните носители на одлуки (претставниците на локалната самоуправа и јавните институции и установи) и нивната подготвеност и посветеност за спроведување конкретни мерки за подобрување на квалитет на воздухот во градот.

Анкетата беше спроведе преку методата интервју лице в лице, со вкупно 30 претставници од локалната самоуправа и јавните институции и установи од Гостивар.

Анкетираните беа испитаници носители на одлуки/ менаџмент/ претставници на институциите во основни и средни училишта, здравствен дом, болница, претпријатие за јавни паркиралишта и зеленило, противпожарна служба, јавно претпријатие за спортски објекти, меѓуопштински универзитет и претставници на неколку сектори во рамките на општината: за инспекциски надзор, урбанизам, управување со ризици, сообраќај, локален економски развој, комунални работи, јавни дејности, финансии и комисија за планирање.

Во понатамошниот дел од анализата, бројките ќе се однесуваат на број на испитаници (број на случаи) а не во проценти.

Првиот дел од прашањата за претставниците на локалната самоуправа и јавните институции и установи се однесуваше на обемот на загаденост и изворите на загадување на воздухот во градот.

Дека загадувањето на воздухот во градот е голем проблем, согласни се сите испитаници од Гостивар.

Разгледувајќи ги одговорите на претставниците на локалната самоуправа и јавните институции и установи, поврзани со изворот кој најмногу придонесува во градот за загадување на воздухот, се забележуваат различни мислења. Имено, транспортот како извор на загадување на воздухот е споменат од 8 претставници додека по 7мина сметаат дека градежништвото и отпадот се најголемиот извор на загадување. По четворица испитаници сметаат дека индустријата и загревањето на домаќинствата се најголем извор на загадување на воздухот во Гостивар.

Во табелата подолу се прикажани одговорите на испитаниците за обемот со кој придонесуваат кон загадување на воздухот во градот сите седум наведени извори.

Испитаниците од Гостивар во најголем обем истакнуваат дека изворот на загадување на градот е градежништвото, отпадот, транспортот и загревањето на домаќинствата.

	Индустијата	Транспорт	Градежништво	Загревање на домаќинства	Загревање на јавните установи	Отпад, (горење на отпад на диви депонии)	Земјоделие, (потпалување на стрништа и земјоделски посеви)
Воопшто			1				
2	1	7			2	2	1
3	11	4	7	9	10	7	15
4	13	9	15	14	12	12	10
Многу	5	10	7	7	6	9	4

Поставеноста на фотоволтаици за производство на електрична енергија во институциите на локална самоуправа, односно јавните установи и институции не е пракса низ јавните објекти во Гостивар.

Во однос на енергенсите што се користат за загревање на општинските згради, зградите на јавните институции и установи, половината од нив се греат на клима уреди додека останатиот дел од институциите на Гостивар ги загреваат на нафта, панелки и јаглен.

	Број на случаи
Јаглен	8
Екстра лесно (нафта)	6
Електрична енергија – калорифери, греалки, панелки	1
Електрична енергија - клима уреди	15

Размислувањата околу промената на моменталниот начин на загревање на институцијата се забележани низ одговорите само на деветмина претставници од Гостивар. 12 претставници на институциите кои изјавиле дека не би го менувале начинот на загревање, изнесоа најразлични причини, кои всушност не се конкретни потешкотии туку префрлување на одговорноста. Нивните изворни одговори во прилог:

- Дека цела институција ни е со ова греење
- Дека така функционираше до сега
- Додека да се најде подолгорочно решение
- Немало потреба
- Тендерот ни е со јаглен
- Сè уште не е заменето
- Нема напори за тоа
- Се уште си работи

- Така е од државата дадено
- Така сме се грееле отсекогаш

		Q6. Дали сте размислувале да го промените моменталниот начин на загревање на вашата институција?			Вкупно
		Да	Не	Не знам	
Q5. Што користите за загревање во институцијата во која работите?	Јаглен	2	6		8
	Екстра лесно (нафта)	4	2		6
	Електрична енергија – калорифери, греалки, панелки	1			1
	Електрична енергија – клима уреди	2	4	9	15
	Вкупно	9	12	9	30

Доколку сепак хипотетички бидат во можност за изберат начин на греење на институцијата без оглед на цената на инсталацијата на опремата и месечниот трошок, повеќето испитаници почесто го избираат системот за централно греење на гас.

Доколку утре би направиле инвестиција за енергетски-ефикасно греење во институцијата, претставниците на локалната самоуправа и јавните институции и установи, како основен критериум според кој би го направиле изборот ја наведуваат цената на инвестицијата додека на второ место е износот на месечна потрошувачка.

Што се однесува до можноста да направат инвестиции во институција за да се заштеди енергија, на прво место е рангирана инсталацијата на соларни системи, по неа изолацијата на ѕидови и на трето место изолацијата на кров и промена на грејно тело.

Веројатноста дека во наредните 12 месеци, ќе биде направена некоја од претходно наведените инвестиции, одговорите се разликуваат. Имено, претставниците од Гостивар во поголем обем забележуваат дека инвестициите ниту е веројатно ниту неверојатно дека ќе се случат во текот наредната година, единствено 10мина оцениле дека е веројатно дека ќе се преземат вакви иницијативи.

		Број на случаи
Колку е веројатно дека во наредните 12 месеци, ќе направите некоја од претходно наведените инвестиции?	Многу веројатно	3
	Веројатно	7
	Ниту веројатно, ниту неверојатно	12
	Неверојатно	5
	Многу неверојатно	2
	Одбива да одговори, Без одговор	1
Вкупно		30

Во најголем обем објектите во кои работат претставниците на локалната самоуправа и јавните институции и установи имаат просечна изолација.

	Број на случаи
Одлична изолација	1
Добра изолација	7
Просечна изолација	22

Сидовите и крововите на објектите во кои работат претставниците на локалната самоуправа и јавните институции и установи најчесто имаат комбинирана изолација, додека на прозорците на објектите, преовладуваат алуминиумски (15 институции) и ПВЦ (во 11 институции).

сидови	Нема изолација	1
	Стиропор	4
	Комбинирана	23
	Минерална волна	2
кровови	Минерална волна	3
	Комбинирана	23
	Стиропор	4
прозорци	Дрвени	1
	ПВЦ	11
	Алуминиум	15
	Комбинација	3

Следниот сет на прашања се однесува на посветеноста на општината за спроведување конкретни мерки за подобрување на квалитетот на воздухот. Поголемиот број анкетирани претставници на локалната самоуправа и јавните институции и установи во Гостивар одговорија потврдно дека институцијата чии претставници се, е посветена на спроведување конкретни мерки за подобрување на квалитетот на воздухот во градот, додека 4ца не се согласуваат со оваа изјава.

		Број на случаи
Дали Вашата институција сметате дека е посветена на спроведување конкретни мерки за подобрување на квалитетот на воздухот во Вашиот град	Да, целосно	3
	Донекаде Да	23
	Донекаде Не	4
	Вкупно	30

Во иста насока се и одговорите кои се однесуваат на постоењето на планот за унапредување на квалитетот на воздухот во општината за кој повеќето испитаници велат дека постои, освен 5мина (претставници на училишта) кои не се согласуваат со оваа изјава.

Интерсекторска или интеринституционална координација и комуникација, при што од различни аспекти се разгледуваат предлог мерки за заштита на квалитетот на воздухот пред истите да се имплементираат, се пракса во општината и поголемиот дел од јавните институции и установи во Гостивар, согласно одговорите на нивните претставници.

		Број на случаи
Дали сметате дека Вашата општина практикува интерсекторска или интеринституционална координација и комуникација, при што од различни аспекти се разгледуваат предлог мерки за заштита на квалитетот на воздухот пред истите да се имплементираат?	Да, целосно	2
	Донекаде Да	19
	Донекаде Не	9
	Вкупно	30

Следниот сет на прашања се однесува на мислењето на претставниците на локалната самоуправа и јавните институции и установи за приоритетите во спроведувањето на предложени шест мерки:

- креирање на нова парк-шума
- креирање на велосипедска патека
- поставување на контејнери за селектирање на домашниот отпад
- поставување на енергетски ефикасни фасади на училиштата и другите општински објекти
- замена на старите прозорци со нови на училишните и другите општински објекти
- поставување на кровна изолација на училиштата и другите општински објекти
- поставување на фотоволтаици за производство на електрична енергија на јавните објекти

Претставниците на Гостивар, како мерка која ја оценуваат со најголем приоритет е замената на старите прозорци со нови на училишните и другите општински објекти со просечна средна оцена 4,4 и поставувањето на фотоволтаици за производство на електрична енергија на јавните објекти со просечна средна оцена 4,3.

Последна на листата приоритетни мерки е рангирана мерката за креирање на нова парк-шума со просечна средна оцена 3,3.

Дополнително запрашани, што сметаат дека треба да се преземе за да се заштити квалитетот на воздухот во градот и општината генерално, испитаниците дадоа неколку различни идеи. Во прилог нивните изворни одговори:

- Да се намали користење на хемиски и биолошки материјали
- да се спречи палење на отпад
- филтер за чиста вода и чист воздух
- Набавка на електрични и хибридни возила
- Намалување на движење со автомобил
- Подобрување на ефикасноста на постоечкото ископување на јаглен
- Подобрување на постојано производство на нафта и гас
- Промовирање на употреба на електрични возила
- Соларна енергија за Болницата
- спречување на палење диви депонии
- ставање на филтер на фабриците
- Строги забрани за горење на отворено
- субвенционирање на домаќинства за промена на прозорци и фасади
- субвенционирање на домаќинства за соларен систем
- зајакнување на сите стандарди на постојано производство на јаглен
- замена на моторни возила
- замена на возила со велосипеди

Дополнително запрашани, дали во градот има некој јавен објект (болница, училиште, градинка, општинска зграда итн.) на кој би требало под итно да се смени начинот на кој се загрева, испитаниците ги дадоа следните предлози:

- Болницата
- Централен регистар
- Основните училишта
- Здравствен дом
- Противпожарна станица

Истото прашање итна промена, но овој пат за некој јавен објект (болница, училиште, градинка, општинска зграда итн.) на кој би требало под итно да се постави нова фасада или да се заменат старите прозорци, испитаниците ги издвоија:

- Главна општинска зграда
- Болницата
- Градинките

- Здравствен дом
- Основни училишта, ОУ „ Единство - Башкими - Бирлик,, ,
- Техничкото училиште
- Завод за вработување

Во однос на постоењето на субвенционирана програма за енергетска ефикасност, како помош за домаќинствата, одговорите на испитаниците се поделени. Имено, половината од претставниците на локалната самоуправа, јавните установи и јавните претпријатија се неинформирани за субвенционирана програма за енергетска ефикасност од страна на општината, додека останатите испитаници, ги идентификуваа мерките за фасада и прозорци и врати како дел од субвенционирана програма за енергетска ефикасност од општината.

Довербата на испитаниците дека општината има капацитет да ги решава проблемите поврзани со унапредување на квалитетот на воздухот се забележува од нивните одговори во прилог. Имено, 15 (половина) испитаници од Гостивар, категорично тврдат дека општината има капацитет да ги решава проблемите поврзани со унапредување на квалитетот на воздухот додека останатата половина не го делат ова мислење.

Следниот сет на прашања се однесуваше само на вработените во општината. Имајќи предвид, дека истите се однесуваа на информираноста, мерките, носењето на одлуки, комуникацијата со граѓани и субвенции, претставниците на општината се најсоодветни испитаници.

Речиси сите испитаници (12 од вкупно 15) претставници од локалната самоуправа на Гостивар, се согласни дека граѓаните се соодветно информирани од страна на Општината за изворите на загадување на воздухот и последиците од загадувањето врз здравјето на граѓаните. Поврзано со тоа дали граѓаните се соодветно консултирани од општината во носењето на одлуки поврзани со заштита на животна средина и здравјето (преку различни форуми, дебати, состаноци, собири..), исто така имаа позитивен одговор.

Исто така сите испитаници претставници на општината сметаат дека социо-економски ранливите граѓани (еднородителски семејства, многудетни семејства, лица со моторна или сензорна попреченост, лица кои живеат во социјален ризик итн.) се соодветно консултирани од страна на општината во носењето на одлуки поврзани со заштита на животна средина и здравјето (преку различни форуми, дебати, состаноци, собири...).

Дека е потенцирана родовата сензитивност каде жените се соодветно консултирани од страна на општината во носењето на одлуки поврзани со заштита на животна средина и

здравјето е истакнато низ одговорите на сите анкетирани претставници на општина Гостивар.

Прашани за нивото на интерес кај граѓаните за нивна вклученост во носењето на одлуки поврзани со заштита на животна средина и здравјето, повеќето од претставниците на општината одговараат дека тоа е на средно ниво, додека тројца претставници на општината сметаат дека тоа е на ниско ниво.

Според вас, колкаво е нивото на интерес кај граѓаните за нивна вклученост во носењето на одлуки поврзани со заштита на животна средина и здравјето?	На високо ниво	На средно ниво	На ниско ниво
	1	11	3

Во однос на квалитетот на информациите кои општината ги комуницира со граѓаните а кои се однесуваат на:

- Мерки за заштита на животната средина
- Состојбите со загадувањето на воздухот
- Мерките за заштита на здравјето на граѓаните
- Активности кои ги спроведува општината за заштита на животната средина
- Каде да се пријави одреден еколошки проблем

Испитаниците имаат можност на скала од 1 до 5, каде 5 е одлично, да оценат на кое ниво е секоја мерка посебно.

Испитаниците од Гостивар највисоките оценки почесто ги доделувале за квалитетот на информациите поврзани со активностите кои ги спроведува општината за заштита на животната средина и квалитетот на информациите поврзани со тоа каде да се пријави одреден еколошки проблем.

Дека има активни субвенции за имплементација на мерки за енергетска ефикасност во моментов преку општината одговориле негативно сите претставници на општина Гостивар.

Сите испитаници се согласни дека мерките за субвенции се креирани за да ги рефлектираат потребите на социо-економските ранливи категории на граѓани (еднородителски семејства, многудетни семејства, лица со моторна или сензорна попреченост, лица кои живеат во социјален ризик итн.)

Исто така испитаниците, претставници на општините се сложни дека при доделување на субвенциите треба да се даде приоритет на наведените категории граѓани:

- Лицата со моторна или сензорна попреченост
- Еднородителски семејства
- Многудетни семејства
- Лица со ниски месечни примања
- Пензионери
- Лица кои живеат во социјален ризик

За предлог категоријата на граѓани, Бремени жени или семејства со мали деца, половината од претставниците на општината не сметаат дека е потребно да се даде приоритет при доделување на субвенции.

Дали при доделување на субвенциите треба да се даде приоритет на Бремени жени или семејства со мали деца	Генерално не	Генерално да
	7	8

Најчести три предлог мерки кои би ги зајакнале капацитетите на општината за справување со загадувањето на воздухот, од страна на испитаниците претставници на општина Гостивар се: тренинзи за вработените надлежни за заштита на животна средина, техничка опрема за инспекторатот, зголемување на интерсекторската соработка.

И последните одговори на прашања кои се однесуваат на информациите дали општината има податоци за начинот за загревањето на малите и средни претпријатија, јавните институции и домаќинствата ни покажуваат дека општината не располага со овие податоци.

Општина Гостивар има усвоено План за подобрување на квалитетот на амбиенталниот воздух за периодот 2022-2026 година. Во тековната година во Гостивар имало 41 денови со надминувања на среднодневната гранична вредност (50 µg/m³) на PM₁₀, според податоците од Министерството за животна средина и просторно планирање¹. Општина Гостивар е оценета како транспарентна општина, со добар процент од 73% на активна транспарентност². Автоматска мерна станица за следење на квалитетот на воздухот во општина Гостивар е поставена во 2018 година, како дел од државниот систем за мониторинг на квалитет на воздух.

Повеќе од две третини од интервјуирани граѓани на Гостивар сметаат дека загадувањето на воздухот претставува голем проблем во нивниот град. Скоро четвртина од граѓаните на Гостивар пријавиле дека тие самите или друг член од семејството почувствувале здравствени проблеми како последица на загадувањето на воздухот. Затоа секоја мерка за чист воздух, која ќе се превземе, треба да се поврзе со позитивните ефекти кои ги има на здравјето на жителите на Гостивар.

Трите најсериозни причини за загадувањето на воздухот во градот кои ги посочија граѓаните се *отпадот и горењето на дивите делонии* (45% од испитаниците), *индустијата* (21%) и *транспортот* (13%). Од друга страна, скоро половина од анкетираниите граѓани имаат погрешна перцепција дека огревното дрво и пелетите воопшто не придонесуваат кон загадување на воздухот во градот. Овие бројки водат до заклучок дека свесноста за нивните лични и секојдневни активности НЕ ја перципираат како штетна, особено што 66% од лицата кои беа интервјуирани ги загреваат своите домови со огревно дрво или пелети.

Од останатите испитаници, 11% се уште ги загреваат своите домови со јаглен, нафта или неефикасни уреди на електрична енергија. Оваа бројка треба да се сведе на нула, како и бројот на жители кои се греат на отпад (19%).

¹ [Платформа](#) за квалитет на воздух во Република Северна Македонија, Министерство за животна средина и просторно планирање, пристапено на 12 август 2023

² [Индекс на активна транспарентност](#), Центар за граѓански комуникации, 2023

ПРИМЕР: Една куќа од 45 квадратни метри која нема изолација и се затоплува со печка со дрва, доколку спроведе неколку мерки за енергетска ефикасност како што се изолација на ѕидовите, на покривот, нови прозорци и инсталирање на топлинска пумпа, потрошувачката на енергија и емисиите на загадувачки гасови може да ги намали за три пати. Сепак, овие инвестиции се превисоки за просечното македонско домаќинство, а мерките за поддршка кои ги даваат државата и локалните самоуправи се недоволни³.

За претставниците на локалната самоуправа и јавните институции и установи преовладуваат три извори на загадување на воздухот во Гостивар: транспортот градежништвото и отпадот. Половината од јавните институции и установи се загреваат на клима уреди, додека останатиот дел од институциите на Гостивар се загреваат на нафта, панелки и јаглен. И покрај употребата на вакви штетни енергенси, голем дел од претставниците на институциите кои изјавиле дека НЕ би го менувале начинот на загревање, навеле причини кои асоцираат на одбегнување на одговорност (така е од државата дадено, така функционираше до сега, се уште си работи, тендерот ни е со јаглен, така сме се грееле отсекогаш и сл.).

Се додека не се заврши Студијата за пропорционирање на загадувачите, чија подготовка е поддржана од проектот, жителите ќе имаат само субјективна слика за изворите на загадување на воздухот.

Значителен дел од објектите за домување во Гостивар (34%) воопшто немаат изолација на ѕидовите ниту на кровот, а во помал процент имаат дрвени прозорци. Сликата за нерационално трошење на енергија за греење се добива кога ќе се види дека скоро 70% од испитаниците изјавиле дека се дома повеќе од 8 часа во работен ден (а дури 93% во неработен ден) и дека домот го греат повеќе од 8 часа дневно. Сосема солидни 26% од испитаниците сакаат да го сменат системот за греење, но не во текот на следната година, веројатно заради осиромашениот домашен буџет од енергетската и ценовната криза. Доколку би можеле да направат 3 промени во домот за да заштедат повеќе енергија, најголем дел од интервјуираните жители на Гостивар избрале три одлични инвестиции: инсталација на соларни системи (18%), промена на грејно тело (17%) и фасада – надворешна изолација (17%).

Општина Гостивар има најдобри јавни објекти во сите пет разгледувани општини од аспект на изолација (само еден објект нема изолација на ѕидовите, сите други имаат најмалку просечна изолација и на ѕидовите и на кровот). Половина од прозорците се алуминиумски, половина ПВЦ. Кога станува збор за системите за греење, 11 објекти се уште се загреваат на јаглен, нафта или неефикасни електрични уреди. Она што алармира, е фактот дека административните работници воопшто не размислуваат да ги променат, туку напротив (да се подобри ефикасноста на постоечкото ископување на јаглен или да се подобри постојано производство на нафта и гас). Ова укажува на итна и сериозна потреба од подигнување на нивната свест за штетноста на овие енергенци и за нивна итна промена.

Многу малку граѓани имаат доверба дека општината може да им помогне во одбирање на соодветно енергетско ефикасно решение за заштеда на енергија во нивниот дом (само 4%). Она што зачудува е дека граѓаните немаат многу доверба во стручната фела (16%), ниту на задоволни граѓани кои веќе направиле таква инвестиција (17%), туку на своите роднини, пријатели и соседи (30%). Број на скептични граѓани кои не веруваат никому за препорака (30%) е висок показател за потребата од примена на нов начин на промоција на современи и „чисти“ системи за греење во оваа општина.

Жителите на Гостивар не се задоволни од работата на инспекциска служба во рамки на општината, особено во однос на справување со корупција (две третини од испитаниците), транспарентно и справување со проблеми поврзани со животна средина (за околу 10 % помалку).

Само 8% од граѓаните на Гостивар пријавиле проблем поврзан со загадувањето на животната средина, додека 66% од истите изјавиле дека никогаш претходно не посакале да пријават ваков вид на проблем, иако повеќе од третина од нив знаат каде треба да пратат пријава. Дискутабилни се причините за ваквата инертност или незаинтересираност, и потребно е да се вложи поголем напор во креирање на „граѓански мониторинг“ на квалитетот на воздух. Од друга страна, половина од претставниците на општината одговараат дека вклученоста на граѓаните во креирање/спроведување на мерки за заштита на животна средина и здравјето е сосема задоволителна (средно ниво).

Повеќе од половина (65%) од интервјуирани жители на Гостивар изјавиле дека не се информирани за постоењето на субвенционирана програма за енергетска ефикасност како помош за домаќинствата од страна на општината, но многу мал процент од нив (помалку од 10%) „слушнале“ дека до сега имало субвенции за инвертер клима уреди, за замена на фасада, прозорци и врати и за печки на пелети и мерки.

Високи 94% од интервјуираните жители на Гостивар изјавиле дека никогаш до сега не аплицирале на повик во кој се доделуваат субвенции за енергетски ефикасни решенија, во најголем дел затоа што немале информација дека се доделуваат субвенции. Но сепак, голем дел од граѓаните (41%) изјавиле дека воопшто не размислуваат на оваа тема или дека немаат потреба од ваков вид на субвенции, што значи дека треба поблиску да се испитаат причините за ова (дали финансиите не им се проблем, или ја немаат согледано енергетската ефикасност како најефикасна мерка за намалување на режиските трошоци до три пати и подобрување на квалитетот на воздух и дома, и во градот).

Во анкетата беа понудени седум мерки за подобрување на квалитетот на воздух кои тие требаше да се приоритизираат. Граѓаните на Гостивар ги оценија речиси сите понудени мерки како важни. Единствено во оваа општина граѓаните не се приоритизираат себе си и својот личен интерес, туку оној на јавното добро, па како мерки кои треба да бидат спроведени со поголем приоритет тие ги издвојуваат оние кои наменети за јавните објекти, особено за училиштата (како места каде нивните деца го минуваат голем дел од денот):

- замена на старите прозорци со нови на училишните објекти (65%)
- поставувањето на енергетски ефикасни фасади на училиштата (63%),
- поставување на фотоволтаици за производство на електрична енергија на јавните објекти (61%).

Анкетираниите вработени во општината или јавните претпријатија, замената на старите прозорци со нови на училишните и другите општински објекти ја оценија како мерка која со најголем приоритет, а потоа поставувањето на фотоволтаици за производство на електрична енергија на јавните објекти. Последна на листата приоритетни мерки е рангирана мерката за креирање на нова парк-шума, веројатно бидејќи веќе има многу зеленило (па и два национални паркови во непосредна околина) .

Најчести три предлог мерки кои би ги зајакнале капацитетите на општината за справување со загадувањето на воздухот, од страна на испитаниците претставници на општина Гостивар се: тренинзи за вработените надлежни за заштита на животна средина, техничка опрема за инспекторатот и зголемување на интерсекторската соработка.

Општина Гостивар нема податоци за начинот за загревањето на јавните институции, малите и средни претпријатија и домаќинствата, што претставува сериозен недостаток за дизајнирање на ефикасни мерки за квалитет на воздух.

ЗАБЕЛЕШКА: субвенции за енергетска ефикасност даваат само 6 од сите општини во државата, кои најчесто се без конкретни спецификации за типот и квалитетот на опремата која би се набавувала со субвенциите, односно не се бара новите уреди да имаат квалитет што ќе придонесе за намалување на потрошувачката на енергија, а со тоа и на загадувањето. Така се случува со субвенциите да се набави опрема која брзо ќе се расипе и со тоа само дополнително да придонесе за загадување наместо за обратното³.

³ [Анализа на усогласувањето и спроведувањето на законодавството за енергетска ефикасност](#), Центар за истражување и информирање за животната средина Еко-свест Скопје, 2023

ГЛАВНИ НАОДИ ОД РОДОВАТА АНАЛИЗА ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО НА ГРАЃАНИТЕ НА ГОСТИВАР

Според податоците од родовата анализа во врска со мислењето на граѓаните на Гостивар за загадувањето на воздухот, загревањето на домот, подготвеноста за инвестирање во нов начин на загревање на домот и за работата на инспекциските служби добиена е следната слика:

Во одредена мера постои поизразена свесност и поголема загриженост во поглед на последиците од загадениот воздух од страна на жените во Гостивар. Жените покажуваат поизразена свесност дека постоечкиот начин на загревање на домот влијае врз загадувањето на воздухот, а следствено на тоа покажуваат и поголема подготвеност за инвестирање во поинаков начин на загревање на домот. Посиромашните семејства претежно користат греене кое во поголема мера влијае на загадувањето на домот (огревно дрво), со што овие семејства се поизложени на загадување на воздухот во домот. Во Гостивар жените во значително поголема мера од мажите, поминуваат поголем дел или целиот ден во домот. Од жените кои целото време го минуваат во домот, Албанките се најбројни, а исто така и жените кои немаат лични месечни примања, односно невработените. Тоа ги прави овие жени значително поизложени на загадување на воздухот во домот.

За квалитетот на изолација на домот, жените се оние кои имаат повеќе забелешки на постоечката изолација. Тие истовремено се оние кои во поголема мера од мажите минуваат време во домот. Од друга страна, мажите се тие кои повеќе знаат каков тип на изолација користат за ѕидовите и за кровот во домот.

Огромни се разликите во корист на мажите кои се јавуваат како доминантни во поглед на носење одлуки за мерки поврзани со енергетската ефикасност во домот кај гостиварчани. Ова укажува на постоење на стереотипни родови поставености во поглед на носителот на одлуки во домот, односно позиционирање на мажот како глава на семејството. Исто така, како категорија на лица кои најретко одлучуваат за ова се јавуваат младите. Токму најмладите испитаници покажуваат најголема освестеност за потребата за мерки од општината за заштита на животната средина како што се поставување велосипедска патека, парк-шума, селектирање на отпадот и сл. Ова укажува на можноста за изнаоѓање соодветни механизми и поголема вклученост на младите во процесите на одлучување на општината.

Во поглед на работата на инспекциските служби, гостиварчанките се тие кои изразуваат поголем степен на незадоволство од гостиварчаните. Но од друга страна гостиварчаните во поголем процент знаат каде да пријават проблем со загадената животна средина во

општината и почесто од жените го имаат направено тоа. Сето ова укажува на значителна традиционална поставеност на родовите улоги во Гостивар, ставајќи ги мажите во улога на активниот агент во општествениот и јавниот живот.

Во поглед на консултирањето од страна на општината во врска со одлуки поврзани за заштита на животната средина и здравјето, жените во поголем процент изјавиле дека не биле воопшто консултирани. Од друга страна жените почесто од мажите имаат аплицирано за мерките за субвенционирање за енергетско ефикасно решение токму во општината, додека мажите почесто аплицирале во Министерството за економија. Но кога станува збор за причините зошто немаат аплицирано за овие субвенции кај жените се забележува дека во поголем процент од мажите како причина се наведува дека воопшто немаат размислувано за тоа. Ова укажува на потребата од општината, специфично да ги таргетира жените при консултирање во врска со мерки за заштита на животната средина и здравјето, како и изнаоѓање на поефикасен начин на информирање во врска со мерките за доделувањето субвенции за енергетско ефикасни решенија, на посиромашните категории на граѓани.

ПРЕПОРАКИ ЗА ОПШТИНА ГОСТИВАР

Како резултат на деталната анализа на одговорите на оваа анкета, дадени се следните препораки, во кои подобрена комуникација, информираност и вклученост имаат голема улога:

1. По завршувањето на Студијата на пропорционирање на загадувачите и идентификување на изворите на загадување, ако има потреба, да се ревидира **Планот за квалитет на воздух**, секако во блиска соработка со сите групи на граѓани и институции. При тоа, да се осигура нула толеранција за јаглен, нафта или загревање/палење на отпад, како и широк консултативен и транспарентен процес (да бидат вклучени претставници од сите ранливи категории на граѓани, наведени во поглавјето „Извештај од мислењето на претставниците од локалната самоуправа и јавните институции и установи“). Да се поврзат мерките со подобрување на здравјето на луѓето, бидејќи тој аспект граѓаните најмногу го препознаваат и ги загрижува, ќе бидат позаинтересирани и поактивни во спроведувањето на мерки кои поволно влијаат на нивното здравје;
2. Да се подготви и спроведе **комуникациски план за подобар воздух** (најдобро во рамки на новиот План за подобрување на квалитетот на амбиенталниот воздух), со кој ќе се подобри информираноста на граѓаните и ќе иницира позитивни промени во нивните тековни навики и размислувања (на пр. кои се негативните ефекти од користењето на јаглен и нафта, кои се позитивните ефекти на изолацијата на ѕидовите и крововите и сл.);
3. Да се подготви и спроведе план за обука на административните службеници и на инспекторите (особено за комуникација и транспарентност со граѓаните), со цел да се врати довербата на граѓаните во институцијата;
4. Поголема доверба во инспекциските служби на општината, што може да се постигне со поголема транспарентност во нивната работа и едукација на населението за нивните надлежности;
5. Креирање на „**граѓански мониторинг**“ на квалитетот на воздух, со цел да се мотивираат граѓаните повеќе да се информираат за мерките предвидени во Планот за подобрување на квалитетот на амбиенталниот воздух;
6. Да се вклучат **Здруженијата на граѓани** како медијатори во комуникацијата на општината со населението, во нив граѓаните имаат поголема доверба. Во соработка со општините и граѓаните, тие треба да идентификуваат најдобри начини како да се вклучат граѓаните во креирањето на политики и граѓански мониторинг за чист воздух. Тие исто така најлесно би идентификувале граѓани со позитивни искуства кои понатаму би ги споделувале и промовирале, потоа би

организираше форуми со граѓани или средби со ранливи групи, со цел сечиј глас или потреба да бидат слушнати и вклучени во општинските планови за квалитет на воздух;

7. Да се подготват **субвенции за енергетска ефикасност** кои ќе ги доделува општината (оваа препорака е идентификувана како потреба и од самите административни работници), првенствено за подобрување на изолацијата на објектите, потоа за замена на грејни тела и на крај за соларни системи/фотоволтаици. Дополнително, потребно е транспарентно да се следат резултатите од субвенционирањето врз основа на добро обмислени индикатори;
8. Да се подготват **субвенции кои ќе бидат пристапни за ранливите категории на граѓани** (наведени во поглавјето „Извештај од мислењето на претставниците од локалната самоуправа и јавните институции и установи“) и за социјално загрозените семејства, односно оние најсиромашните кои најчесто користат начин на загревање на домот што најмногу загадува;
9. Воспоставување на **соработка со стручната фела** за енергетска ефикасност (енергетски контролори, експерти, истражувачи, научни работници и сл.) со цел да се формира „советувалиште“ кое на заинтересираните граѓаните ќе им ги објасни политиките и достапните мерки и ќе им помогне како да испланираат подобра и поефикасна инвестиција во енергетска ефикасност со ограничените пари што ги имаат на располагање;
10. Да се направат напори и обезбедат **финансии** да се спроведе најприоритетната мерка за подобар квалитет на воздух: замена на старите прозорци со нови на училишните објекти.